

ЖАҲОН ИҚТИСОДИЁТИ ВА ДИПЛОМАТИЯ УНИВЕРСИТЕТИ
ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.27.06.2017. Tar/Yu/I.24.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ

ЖАҲОН ИҚТИСОДИЁТИ ВА ДИПЛОМАТИЯ УНИВЕРСИТЕТИ

УСМАНОВА СУРАЙЁ БУЛТАКОВНА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ТУРИЗМНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ СОҲАСИДАГИ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ
ҲАМКОРЛИГИ

12.00.10 – Халқаро ҳуқук

ЮРИДИК ФАНЛАР БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ

ТОШКЕНТ – 2019

Докторлик (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси

Оглавление автореферата докторской (PhD) диссертации

Content of the Abstract of the doctoral (PhD) dissertation

Усманова Сурайё Бултаковна

Ўзбекистон Республикасининг туризмни ривожлантириш соҳасидаги
халқаро-ҳуқуқий ҳамкорлиги.....3

Usmanova Surayo Bultakovna

International-legal cooperation of the Republic of Uzbekistan in the sphere
of tourism development.....23

Усманова Сурайё Бултаковна

Международно-правовое сотрудничество Республики Узбекистан в
сфере развития туризма.....41

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ

List of published works.....45

ЖАҲОН ИҚТИСОДИЁТИ ВА ДИПЛОМАТИЯ УНИВЕРСИТЕТИ
ҲУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.27.06.2017. Tar/Yu/I.24.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ

ЖАҲОН ИҚТИСОДИЁТИ ВА ДИПЛОМАТИЯ УНИВЕРСИТЕТИ

УСМАНОВА СУРАЙЁ БУЛТАКОВНА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ТУРИЗМНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ СОҲАСИДАГИ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ
ҲАМКОРЛИГИ

12.00.10 – Халқаро ҳуқук

ЮРИДИК ФАНЛАР БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (Ph.D)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ

ТОШКЕНТ – 2019

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида B2017.3.PhD/Yu137 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация иши Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус (резюме)) Илмий кенгаш веб-саҳифасида (www.uwed.uz) ва «ZiyoNet» Ахборот таълим порталида (www.ziyo.net) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:

Адилходжаева Сурайё Маҳкамовна
юридик фанлар доктори, профессор

Расмий оппонентлар:

Бобоқулов Иномжон Ибрагимович
юридик фанлар доктори, доцент

Эшматова Феруза Фарходовна
юридик фанлар номзоди, доцент

Етакчи ташкилот:

**Ўзбекистон Республикаси Адлия
вазирлиги ҳузуридаги Юристлар
малакасини ошириш маркази**

Диссертация ҳимояси Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.27.06.2017. Таг/Yu/I.24.01 рақамли илмий кенгашнинг 2019 йил “___” _____ соат _____ даги мажлисида бўлиб ўтади. (Манзил: 100077, Тошкент ш., Мустақиллик кўчаси, 54. Тел.: (99871) 267-67-69, факс: (99871) 267-09-00; e-mail: rectorat@uwed.uz)

Диссертация билан Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетининг Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (____-рақам билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100077, Тошкент ш., Мустақиллик кўчаси, 54. Тел.: (99871) 267-67-69)

Диссертация автореферати 2019 йил “___” _____ куни тарқатилди.
(2019 йил “___” _____ даги _____ рақамли реестр баённомаси).

И.А.Хамедов

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
раиси, юридик фанлар доктори, профессор

Д.Ш.Умарханова

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
котиби, юридик фанлар доктори

Б.И.Исмаилов

Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
қошидаги Илмий семинар раиси
ўринбосари, юридик фанлар доктори,
доцент

КИРИШ (докторлик (PhD) диссертациясининг аннотацияси)

Тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати. XXI асрда дунёда туризм ва барқарор ривожланиш мақсадларига эришишнинг ўзаро мутаносиблиги мазкур соҳадаги муносабатларни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солишда тобора долзарб аҳамият касб этмоқда. Бирлашган Миллатлар Бутунжаҳон Туризм Ташкилоти (БМБТТ) томонидан 2017 йил «Туризм этикаси тўғрисида» илк маротаба қабул қилинган ҳадли конвенциясида «туризмни ривожлантиришдан мақсад иқтисодий тараққиёт, халқаро ҳамжиҳатлик, тинчликни таъминлаш ҳамда инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳар қандай чекловларсиз ҳурмат қилишга ҳисса қўшиш»¹ эканлиги қайд этилди. Шу нуқтаи назардан, туризм соҳасини янада ривожлантириш бўйича давлатлар ва халқаро ташкилотлар ҳамкорлигининг ҳуқуқий асосларини кенгайтириш ҳамда халқаро миқёсида туристларнинг ҳуқуқлари ва мажбуриятларини тартибга солувчи мавжуд асосларни такомиллаштиришга жиддий эътибор қаратилмоқда.

Жаҳонда давлатлар ва халқаро ташкилотлар томонидан туризмни барқарор ривожлантириш мақсадида ҳамкорлик алоқаларининг шартномавий-ҳуқуқий тартибга солинишини жадаллаштириш юзасидан илмий тадқиқотларнинг амалга оширилишини талаб этмоқда. Бу борада туризм соҳасидаги халқаро ҳамкорликнинг шартномавий-ҳуқуқий асосларини таҳлил этиш, туризмга оид муносабатларнинг халқаро-ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солинишини кучайтириш, туризмнинг жамият тараққиётига таъсир этувчи айрим салбий жиҳатларини тартибга солишга қаратилган халқаро-ҳуқуқий ҳамкорлик ҳамда мазкур соҳадаги халқаро стандартларнинг миллий қонунчиликка имплементацияси бўйича илмий изланишлар олиб борилиши алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Мамлакатимизнинг халқаро ва минтақавий туризм ташкилотларида иштирокини фаоллаштириш, хорижий давлатлар билан яқин шартномавий-ҳуқуқий алоқаларни кенгайтириш ҳамда туризм соҳасидаги миллий қонунчиликни халқаро нормаларга мувофиқ равишда такомиллаштириш бўйича муҳим чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Хусусан, «туризм республика иқтисодиётининг стратегик секторига»² айланганлиги белгиланиб, «туризм фаолияти соҳасидаги норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштириш, туризмни ривожлантириш мақсадида қулай шароитлар яратишга қаратилган халқаро меъёр ва стандартларни имплементация қилиш»³ мазкур соҳани жадал ривожлантиришнинг вазифаларидан бири

¹ Framework Convention on Tourism Ethics. http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/framework_conventionontourismethics-esdt101117.pdf (охирги мурожаат: 08.10.2017).

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2016 йил 2 декабрдаги ПФ-4861-сонли Фармони.

³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасининг туризмни жадал ривожлантиришга қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2019 йил 5 январдаги ПФ-5611-сонли Фармони. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 06.01.2019 й., 06/18/5611/2430-сон.

хисобланмоқда. Шу нуқтаи назардан, туризмнинг халқаро-ҳуқуқий тартибга солиниши асосларини тадқиқ этиш, халқаро ҳуқуқий нормалар ва стандартларни туризм соҳасига имплементация қилиш, бу борадаги шартномавий-ҳуқуқий ҳамкорликни янада ривожлантиришга оид таклифлар ва тавсиялар ишлаб чиқиш муҳим аҳамиятга эга.

Мазкур тадқиқот Ўзбекистон Республикасининг «Халқаро шартномалари тўғрисида»ги (2019), Ўзбекистон Республикасининг «Туризм тўғрисида»ги (2019) қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича «Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги, 2019 йил 5 январдаги ПФ-5611-сонли «Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги, 2019 йил 13 августдаги ПФ-5781-сонли «Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини янада ривожлантириш чора-тадбирлар тўғрисида»ги фармонлари, 2019 йил 5 январдаги ПФ-5611-сонли Фармони билан тасдиқланган «2019 — 2025 йилларда Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини ривожлантириш Концепцияси» ва мазкур соҳага тегишли бошқа меъерий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни янада самарали амалга оширилишида ушбу диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига боғлиқлиги. Мазкур тадқиқот Ўзбекистон Республикаси фан ва технологиялар ривожланишининг I. «Демократик ва ҳуқуқий жамиятни маънавий-ахлоқий ва маданий ривожлантириш, инновацион иқтисодиётни шакллантириш» устувор йўналишига мувофиқ бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Тадқиқотнинг назарий асослари хорижлик олимлар Л. Дъаморе, Ч.Гоелднер, С.Негут кабиларнинг тадқиқотларида кузатилади⁴. Халқаро ҳуқуқ субъектларининг гуманитар соҳадаги ҳуқуқий ҳамкорлик масалалари Р.Гермаин, А.Ауст, С.Субеди, М. Ҳердеген, Жочен вон Бернсторфф каби хорижий олимларнинг халқаро оммавий ҳуқуқ ва халқаро бизнес ҳуқуқига оид тадқиқотларида акс эттирилган. Туризмнинг халқаро, минтақавий ва назарий масалалари, шунингдек алоҳида турдаги туризмнинг муайян жихатлари бўйича К.Кантарчи, Р. Ланкуар ва бошқа бир қатор хорижлик олимларнинг илмий мақолаларидаги изланишлари тадқиқ этилди.

Туризм соҳасидаги давлатларнинг ҳамкорлиги ва халқаро-ҳуқуқий тартибга солишни ўрганиш Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги давлатларининг олимлари А.Стригулина, Т.Рагимов ҳамда Е.Абайделдиновларнинг тадқиқотларида қисман акс эттирилган. МДҲ мамлакатларида олиб борилган тадқиқотлар орасида И.Чеботереванинг туристик фаолият бўйича давлатларнинг халқаро-ҳуқуқий ҳамкорлиги соҳасига оид илмий изланишлари аҳамиятлидир. И.Чеботерева халқаро универсал ҳамда минтақавий ташкилотлар доирасидаги туризм соҳаси

⁴ Мазкур олимларнинг илмий ишлари диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида берилган.

бўйича ҳамкорликнинг ҳуқуқий жиҳатларини комплекс тарзда ўрганган. Мазкур тадқиқотчи турли ташкилотлар, жумладан БМБТТ, МДХ ва Европа Иттифоқи доирасидаги туризмга оид ҳамкорликнинг институционал ва ҳуқуқий жиҳатларини тадқиқ этган.

Ўзбекистон Республикасида диссертация тадқиқоти предметининг у ёки бу жиҳатлари А.Саидов, А.Мўминов, К.Алимов кабиларнинг халқаро ҳуқуққа оид тадқиқотларида кузатилиши мумкин. Шунингдек, туризм соҳасидаги Ўзбекистон Республикаси ҳамкорлигининг ҳуқуқий жиҳатларини С.Адилходжаева ва С.Муратаевларнинг илмий мақолаларида кўриш мумкин. Ўзбекистон Республикасида туристик хизмат кўрсатиш фаолиятининг фуқаролик-ҳуқуқий тартибга солинишининг айрим масалалари У.Дустов томонидан тадқиқ этилган бўлса, меҳмонхона хизматларини Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги билан ҳуқуқий тартибга солиниши масалалари Л.Ачилловнинг илмий мақолаларида ёритилган.

Мамлакатимизда туризмнинг айрим жиҳатлари бошқа фанлар доирасида ҳам ўрганилган бўлсада⁵, Ўзбекистон Республикасининг туризм бўйича халқаро, минтақавий ва икки томонлама ҳамкорлигини халқаро-ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш масалалари бўйича тугал тадқиқот иши мавжуд эмас. Ўзбекистоннинг туризм соҳасидаги халқаро, минтақавий ташкилотлар ва давлатлар билан ҳамкорлик қилиш истиқболлари, халқаро ташкилотлари доирасидаги ҳамкорликнинг ҳуқуқий жиҳатлари ва халқаро-ҳуқуқий меъёрларни миллий қонунчиликка жорий қилиш масалалари ушбу тадқиқот ишининг мазмунини белгилайди.

Диссертация мавзусининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация тадқиқоти Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетининг илмий тадқиқот ишлари режасига киритилган «Халқаро туризм соҳасидаги ҳуқуқий ва институционал ҳамкорликнинг асосларини такомиллаштириш» ҳамда «Халқаро-ҳуқуқий нормалар ва стандартларни миллий қонунчиликка имплементация қилиш механизмини такомиллаштириш масалалари» мавзулари доирасида амалга оширилган.

Тадқиқотнинг мақсади Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасидаги шартномавий ва институционал халқаро-ҳуқуқий ҳамкорлигини такомиллаштиришга қаратилган таклифлар ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

⁵ Усманов М.Р. Ўзбекистонда туризмни ривожланишининг минтақавий хусусиятлари (Самарқанд вилояти мисолида): География фан.ном.... Дис.- Тошкент, 2005; Abdurakhmanov K.Kh. Management of tourism: Tutorial. - Jakarta: Gunadarma Publisher, 2013.- P.25-26; Тураев Б. Х. Развитие организационно-экономических механизмов управление региональным туризмом.: Дис.... док.экон.наук. Ташкент, 2011; Файзибаева Н.Т. Европа как один из важнейших туристических центров мира // Международные отношения: политика, экономика, право.- №4.2012: - С. 60; Гольшева Е.В. Совершенствование организации и механизма регулирования развития туризма в рыночных условиях: Дис.... канд.экон.наук. Ташкент, 2012, - С.176; Рахимова Н.Р. Особенности формирование стратегии маркетинга на рынке туристических услуг.: Дис.... канд. экон. наук,-Ташкент, 2010.

халқаро ҳуқуқий тартибга солиш объекти сифатида туризм тушунчасининг таърифини комплекс тарзда таҳлил қилиш орқали тадқиқ қилиш;

туризмнинг халқаро-ҳуқуқий жиҳатлари шаклланишини назарий тадқиқ этиш асосида унинг ўзига хос хусусиятларини аниқлаш;

Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасининг ҳуқуқий ва институционал жиҳатдан шаклланиши ҳамда ривожланиши жараёнини таҳлил қилиш;

Ўзбекистоннинг туризм соҳасидаги халқаро, минтақавий ҳамкорлигининг ҳуқуқий асослари ва икки томонлама шартномаларининг ўзига хос хусусиятларини таҳлил этиш орқали мазкур ҳуқуқий ҳамкорликни ривожлантириш учун тегишли тавсиялар ишлаб чиқиш;

туризм билан боғлиқ бўлган халқаро-ҳуқуқий норма ижодкорлигининг сўнгги тенденцияларини таҳлил этиш орқали туризм соҳасидаги миллий қонун ҳужжатларини такомиллаштириш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш;

халқаро ва хорижий амалиёт асосида Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасидаги халқаро-ҳуқуқий ҳамда институционал ҳамкорликни ривожлантириш истиқболлари бўйича илмий ва амалий таклифларни ишлаб чиқиш.

Тадқиқотнинг объекти Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасидаги ҳамкорлиги жараёнида юзага келадиган халқаро-ҳуқуқий муносабатлар тизими ҳисобланади.

Тадқиқотнинг предметини туризм соҳасидаги ҳамкорлигига доир Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари ҳамда мазкур соҳадаги ҳамкорликнинг асосий шакллари ва йўналишлари ташкил қилади.

Тадқиқотнинг усуллари. Тадқиқот мавзусидан келиб чиқиб диссертацияда илмий тадқиқот олиб боришнинг расмий юридик, қиёсий-ҳуқуқий таҳлил, контент-таҳлил, ивент-таҳлил, тарихий ва ҳуқуқий шарҳлаш усулларидан фойдаланилди.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

туризм соҳасидаги махсус ваколатли давлат органининг мамлакатимизда туризмдан ноқонуний миграция, одамларнинг меҳнат ва бошқа турдаги эксплуатация қилиш мақсадларида фойдаланилишига қарши курашни таъминлашда иштирок этиши лозимлиги асосланган;

Марказий Осиё давлатлари ўртасида туристларнинг эркин ҳаракатланиши учун шартномавий-ҳуқуқий ҳамкорликни ривожлантириш заруратини инобатга олган ҳолда ягона виза тартибини жорий этишнинг мақсадга мувофиқлиги асослаб берилган;

туристлар ва экскурсантларнинг атроф табиий муҳитга ҳамда давлат ва жамиятнинг моддий ва маънавий қадриятларига зарар етишидан огоҳлантириш орқали уларнинг хавфсизлигини кафолатланиши миллий қонунчилик билан белгиланиши лозимлиги асослаб берилган;

мамлакатимизнинг хорижий давлатлар билан туризм соҳасидаги икки томонлама шартномавий-ҳуқуқий ҳамкорлиги тажрибасига мувофиқ туризмнинг турлари ва шакллари, шунингдек «экологик туризм» ҳамда

«зиёрат туризми»нинг миллий қонунчилик билан тартибга солиниши зарурияти асосланган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

мазкур тадқиқотда «туризм» тушунчасининг халқаро ҳуқуқий моҳияти Ўзбекистон Республикаси халқаро ҳуқуқ фани тадқиқотларида илк бор илмий жиҳатдан ўрганилди. Бунда «туризм» тушунчасига муаллифлик таърифи ишлаб чиқилиб, туризмни халқаро-ҳуқуқий жиҳатларининг шаклланиши ва ривожланиши назарий жиҳатдан асослантирилган;

туризм соҳасидаги халқаро-ҳуқуқий нормаларни Ўзбекистон Республикасининг миллий қонунчилигига имплементация қилишга оид меъёр Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 5 январдаги ПФ-5611-сонли Фармони билан тасдиқланган «2019 — 2025 йилларда Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини ривожлантириш Концепцияси»га киритилиши мақсадга мувофиқлиги асослаб берилган;

Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси тузилмасида «Экологик ва агротуризмни ривожлантириш бўлими», «Зиёрат ва археологик туризмни ривожлантириш сектори», «Тиббиёт туризмни ривожлантириш сектори» ташкил этилиши асосланган;

тадқиқот натижалари асосида Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети «Халқаро ҳуқуқ», «Дипломатик ва Консуллик ҳуқуқи» ва «Халқаро бизнес ҳуқуқи» таълим йўналишлари магистратура мутахассислиги учун «Халқаро туризм ҳуқуқи» ўқув курси ишчи дастурини ишлаб чиқиш ва ўқув жараёнига тадбиқ этишнинг мақсадга мувофиқлиги асослаб берилган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги мақсад ва вазифаларнинг аниқ белгиланиши, илмий ва назарий хулосаларни тартибга солувчи ва ижро этувчи маълумотларга асосланганлиги, шунингдек, тадқиқот натижалари ва хулосаларини илмий, амалий ва педагогик фаолият мобайнида апробациядан ўтганлиги орқали таъминланади. Тадқиқотда илмий ва ҳуқуқий манбаларга ҳаволалар тақдим этилган бўлиб, жумладан, халқаро ҳуқуқий нормалар, Ўзбекистон Республикасининг миллий қонунчилиги ва хорижий мамлакатлар қонунлари, халқаро универсал ва минтақавий ташкилотлар, Ўзбекистон ва хорижий давлатларнинг расмий веб-ресурсларига асосланганлиги билан изоҳланади. Тадқиқот натижалари бир нечта халқаро ва миллий нашрларда чоп этилган. Тадқиқот натижаларининг долзарблиги, амалиётга татбиқ этилиши ва аҳамияти расмий давлат органлари томонидан тасдиқланган.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти.

Тадқиқотда туризм бўйича ҳуқуқий тартибга солишнинг турли халқаро ва миллий манбалари таҳлил қилинган, Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасининг икки томонлама ҳамда кўп томонлама шартномавий асослари умумлаштирилган ва ушбу натижалар «Халқаро оммавий ҳуқуқ», «Халқаро хусусий ҳуқуқ», «Халқаро ташкилотлар ҳуқуқи», «Халқаро иқтисодий ҳуқуқ», «Халқаро бизнес ҳуқуқи» каби бир қанча фанларнинг таълим жараёнида қўлланилиши мумкин.

Ишнинг амалий аҳамияти Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасидаги ҳамкорлигининг ҳуқуқий ҳамда институционал механизмларини такомиллаштиришда намоён бўлади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Мазкур диссертация тадқиқоти бўйича олинган илмий натижаларнинг амалиётга жорий этилганлигини тасдиқловчи қуйидаги хулосалар олинган:

туризм соҳасидаги махсус ваколатли давлат органи манфаатдор вазирликлар, идоралар ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан биргаликда туризмдан ноқонуний миграция, одамларнинг меҳнат ва бошқа турдаги эксплуатация қилиш мақсадларида фойдаланилишига қарши курашни таъминлашининг миллий қонунчиликда аниқлаштирилиши таклифи Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги «Туризм тўғрисида»ги Қонунининг 35-моддасини ишлаб чиқишида фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари Қўмитасининг 11.11.2019 йилдаги № 04/5-05-111-сонли маълумотномаси). Мазкур таклиф Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириш давлат қўмитасининг туризмнинг салбий оқибатларини олдини олиш ва уларга қарши чора-тадбирлар ишлаб чиқишда иштирок этишининг қонуний жиҳатдан мустақамланишига хизмат қилади;

Марказий Осиё давлатлари учун ягона виза жорий қилиш ҳақидаги шартнома имзоланиши тўғрисидаги таклифдан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 13 августдаги ПФ-5781-сонли Фармони билан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикасининг туризм салоҳиятини ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратиш бўйича «Йўл харитаси»нинг 37-бандини ишлаб чиқишда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириш давлат қўмитасининг 05.09.2019 йилдаги №03-22/6632-сонли маълумотномаси). Ушбу таклиф Буюк ипак йўлида жойлашган давлатларга ташриф буюрувчи туристларга эркин ҳаракат қилишлари учун қулай шарт-шароитлар яратишнинг шартномавий-ҳуқуқий тартибга солинишига хизмат қилади;

мамлакатимизда туристлар ва экскурсантларнинг атроф табиий муҳитга ҳамда давлат ва жамиятнинг моддий ва маънавий кадриятларига зарар етишидан огоҳлантириш орқали уларнинг хавфсизлигини кафолатланишига оид таклифдан Ўзбекистон Республикасининг «Туризм тўғрисида»ги янги таҳрирдаги Қонунининг ишлаб чиқишида фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари Қўмитасининг 11.11.2019 йилдаги № 04/5-05-111-сонли маълумотномаси). Мазкур таклиф мамлакатимизда туристлар ва экскурсантларнинг ҳуқуқлари ҳамда хавфсизлигининг халқаро стандартлар ҳамда хорижий давлатлар тажрибасига мувофиқ равишда ҳуқуқий жиҳатдан аниқ белгиланишига хизмат қилади;

туризмнинг алоҳида турларининг ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиниши механизмини такомиллаштириш мақсадида туризмнинг турлари ва шакллари ҳамда «экологик туризм» ва «зиёрат туризми» каби туризмни аниқ турлари тўғрисидаги норманинг миллий қонунчиликка жорий этилишига оид

таклифлар Ўзбекистон Республикасининг «Туризм тўғрисида»ги янги тахрирдаги Қонунига «Туризмнинг турлари ва шакллари» номли алоҳида модда киритилишида фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари Қўмитасининг 11.11.2019 йилдаги № 04/5-05-111-сонли маълумотномаси). Мазкур таклифлар мамлакатимизнинг хорижий давлатлар билан туризм соҳасидаги икки томонлама шартномавий-ҳуқуқий ҳамкорлиги тажрибасига мувофиқ туризмнинг аниқ турларини белгилаш учун зарур ҳуқуқий асос яратишга хизмат қилади.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Тадқиқот натижалари 7 та илмий анжуманда, шу жумладан 2 та халқаро ва 5 та республика илмий-амалий анжуманларида, шунингдек Америка Қўшма Штатлари Жорж Вашингтон университетидея Эллиот Халқаро Муносабатлар бўйича Марказий Осиё Дастурининг халқаро тадқиқот грантини амалга ошириш жараёнида муҳокамадан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилиниши. Диссертация мавзуси бўйича жами 19 та илмий иш чоп этилган. Шулардан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси томонидан докторлик диссертацияларининг асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрларда 7 та мақола, хорижий журналларда 2 та мақола эълон қилинган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация таркиби кириш, учта боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ҳамда иловалардан иборат. Диссертациянинг ҳажми 149 саҳифани ташкил этади.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертациянинг **кириш** қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати, тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига мослиги, тадқиқ этилаётган муаммонинг ўрганилганлик даражаси, диссертация мавзусининг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги, тадқиқотнинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, тадқиқотнинг илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги, тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти, уларнинг жорий қилинганлиги, тадқиқот натижаларининг апробацияси, натижаларнинг эълон қилинганлиги, диссертациянинг ҳажми ва тузилиши баён этилган.

Диссертациянинг «**Туризм соҳасидаги халқаро-ҳуқуқий ҳамкорликнинг шаклланиши**» деб номланган биринчи боби учта параграфдан иборат.

Ушбу бобнинг «*Туризм тушунчаси, унинг назарий ҳамда халқаро-ҳуқуқий жиҳатларининг ривожланиши*» деб номланган биринчи параграфидея «туризм» атамасининг шаклланиши ва унинг назарий ҳамда ҳуқуқий жиҳатдан талқин этилишига эътибор қаратилди. Зеро, мазкур соҳанинг

ривожланиши билан халқаро-ҳуқуқий муносабатлар тизимида «туризм» ҳамда унга боғлиқ атамалар фаол равишда қўлланилмоқда. Бу эса уларнинг халқаро-ҳуқуқий нормалар, миллий қонунчилик ва олимларнинг илмий ишларида акс этишида намоён бўлади. Мазкур атамаларнинг марказида «туризм» тушунчаси ўрин эгаллаган бўлиб, қолган тушунчалар унинг асосида шакллантирилади. Аммо мазкур атамага нисбатан тугал ҳуқуқий жиҳатдан асосланган таъриф ишлаб чиқилмаганлиги у бўйича турли талқинларнинг шаклланишига сабаб бўлмоқда.

«Туризм» тушунчасининг моҳиятини таҳлил қилишга эътибор қаратилган ҳолда, унга берилган таърифларни икки гуруҳга – халқаро ташкилотлар ва бошқа расмий институтлар томонидан ишлаб чиқилган, яъни норматив- ҳуқуқий ҳужжатларда акс эттирилган таъриф ҳамда олимларнинг тадқиқотлари асосида берилган назарий таърифларга ажратилади. Таъкидлаш жоизки, мазкур келтириб ўтилган тушунча узил-кесил эмас, албатта. Диссертант келгусидаги илмий изланишлар ва тадқиқотлар ҳам мазкур таърифлар қаторини янада бойитади, деб ҳисоблайди.

Шунингдек, диссертацияда туризмнинг халқаро-ҳуқуқий жиҳатларига тўхталинар экан, ҳозирги кунда замонавий халқаро ҳуқуқнинг ривожланиши жараёнида халқаро туризм ҳуқуқининг алоҳида соҳа ёхуд институт сифатида шаклланаётганлиги ҳамда намоён бўлиши масаласига урғу берилди. Бу борада мавжуд тадқиқотларга ҳамда туризм соҳасидаги норма ижодкорлиги фаолияти, унинг халқаро оммавий ва хусусий ҳуқуқий томонларини, мазкур масалада шаклланаётган халқаро туризм ҳуқуқининг махсус тамойилларини таҳлил этган ҳолда унинг алоҳида соҳа сифатида шаклланиш жараёнининг тугалланмаганлиги таъкидланди. Мазкур ҳолат келгусида ушбу мавзуда кенг камровли тадқиқотлар олиб борилишига туртки бўлмоқда.

Иккинчи параграф *«Туризм соҳасида халқаро ҳамкорлик шаклланишининг ҳуқуқий асослари таснифи»* деб номланиб, унда халқаро миқёсда туризм бўйича ҳамкорликнинг вужудга келиши ҳамда шаклланиши муҳим омили сифатида – мазкур соҳадаги ҳамкорликни тартибга солишга қаратилган халқаро-ҳуқуқий нормалар таҳлил этилган. Туризм бўйича ҳамкорлик, асосан, уч йўналишда амалга оширилиб, улар туризмни ривожлантириш мобайнида вужудга келадиган муайян масалаларни ҳал этиш мақсадида давлатлар ўртасида шартномалар тузиш орқали, иккинчидан, давлатларнинг амалда бўлган халқаро конвенцияларга қўшилиши орқали ҳамда учинчи йўналиш сифатида туризм соҳасидаги асосий нормалар ва тамойилларни миллий қонунчиликка имплементация қилиш йўли билан олиб борилиши белгиланди.

Туризм соҳасидаги ҳамкорликка оид халқаро-ҳуқуқий нормаларни тартибга солиш объектига кўра тадқиқотчи томонидан икки гуруҳга бўлинди: туризмнинг муайян жиҳатлари халқаро ҳуқуқ нормаларида тартибга солинган ва акс эттирилган биринчи гуруҳ умумий характердаги халқаро-ҳуқуқий шартномалар ва иккинчиси туризм алоҳида махсус тартибга солинадиган халқаро ҳуқуқий шартномалар гуруҳи.

Тадқиқотчи томонидан ҳозиргача қабул қилинган туризм соҳасидаги муҳим халқаро-ҳуқуқий нормалар таснифланди. Шунингдек, олиб борилган тадқиқотларга асосланиб ушбу борадаги ҳамкорликда халқаро конференцияларнинг аҳамиятига урғу берилди. Туризм бўйича халқаро-ҳуқуқий ҳамкорликнинг шаклланиши Иккинчи жаҳон урушидан кейин ривожланган бўлиб, мазкур ҳамкорлик давлатлар ва халқаро ташкилотлар томонидан ташкил этилган халқаро конференциялар кўринишида ўтказилган, унинг натижалари халқаро-ҳуқуқий актлар, Конвенциялар, Декларациялар ва бошқа нормалар тусини олган. Бу эса мазкур йўналишдаги халқаро ҳамкорлик асосларининг такомиллашувига олиб келмоқда.

Шунингдек, мазкур нормаларнинг давлатлар томонидан ижросига бевосита таъсир этишида уларнинг «Soft law» («Юмшоқ ҳуқуқ») характерга эгаллигига урғу берилди. Ушбу ҳуқуқий нормалар халқаро ҳуқуқ субъектлари сифатида давлатлар ва халқаро, минтақавий ташкилотлар томонидан ҳукуматлараро конференцияларда муҳокама қилинганидан сўнг қабул қилиниши таъкидлаб ўтилди.

Ушбу бобнинг «*Ўзбекистон Республикасида туризмнинг ҳуқуқий ва институционал тартибга солиниши: вужудга келиши ва ривожланиши*» деб номланган учинчи параграфда мамлакатимиз ҳудудида туризм ҳамда унинг ҳуқуқий ва институционал жиҳатларининг шаклланиши ва ривожланиши жараёнини даврийлаштирилган ҳолда таҳлил этилган. Бу борада тадқиқотчи томонидан Ўзбекистон Республикасида туризмнинг ҳуқуқий ва институционал асослари тадқиқ қилинди. Бу жараён уч даврга бўлинди. Жумладан: 1) Ўзбекистон мустақилликка эришганидан кейинги давр – Республикада туризм соҳасининг ҳуқуқий ва институционал асосларининг вужудга келиши (1991–1999 йиллар); 2) Ўзбекистонда туризмнинг халқаро-ҳуқуқий ва институционал жиҳатларининг шаклланиши даври (1999–2016 йиллар); 3) «Янги давр» – туризмни халқаро-ҳуқуқий ва институционал жиҳатдан ривожланиши (2016 йилдан кейинги давр)ни қамраб олди.

Туризмнинг Ўзбекистон ҳудудида тарихий ривожланиши хусусида айрим тадқиқотларда тўхталиб ўтилган бўлсада⁶, мазкур тадқиқотда ушбу тадрижий тараққиётнинг алоҳида ҳуқуқий ва институционал асосларини ривожланиши муфассал тарзда уч даврга бўлинган ҳолда таҳлил этилди. Шунингдек, ушбу параграфда миллий тадқиқотларда Ўзбекистон Республикасида 2016 йилдан то ҳозирги кунга қадар давом этиб келаётган туризм соҳасида «янги давр» атамасини қўллаб, уни мантиқий ва ҳуқуқий фактларга таянган ҳолда асослашга ҳаракат қилинди. Мазкур соҳада қисқа давр мобайнида олиб борилаётган жадал ислоҳотлар замирида чуқур ўйланган иқтисодий сиёсат ва ҳуқуқий асослар мавжуд, деган фикр илгари

⁶ Тураев Б. Х. Развитие организационно-экономических механизмов управление региональным туризмом: Дис.... док.экон.наук. – Ташкент, 2011; Файзибаева Н.Т. Европа как один из важнейших туристических центров мира // Международные отношения: политика, экономика, право. №4.2012: - С. 60; Гольшева Е.В. Совершенствование организации и механизма регулирования развития туризма в рыночных условиях. Дисс....канд.экон.наук. - Ташкент, 2012. - С.176; Рахимова Н.Р. Особенности формирования стратегия маркетинга на рынке туристических услуг: Дис.... канд.экон.наук. - Ташкент, 2010.- С.166.

сурилади. Диссертацияда туризм соҳасидаги мавжуд камчиликлар тўғрисида ҳам фикр юритилар экан, уларни бартараф этишда давлат, унинг идоралари ҳамда мазкур йўналишда фаолият юритувчи юридик ва жисмоний шахсларнинг ва, албатта, илмий ва амалий тадқиқотларнинг роли таъкидланди.

Диссертациянинг иккинчи боби **«Ўзбекистон Республикаси туризм соҳасидаги халқаро-ҳуқуқий ҳамкорлик тизимида»** деб номланиб, у учта параграфни ўз ичига олган. Биринчи параграф *«Ўзбекистоннинг Бирлашган Миллатлар Жаҳон туризм ташкилоти доирасидаги ҳуқуқий ва институционал ҳамкорлигининг ўзига хос жиҳатлари»* деб номланган бўлиб, унда Бирлашган Миллатларнинг Жаҳон туризм ташкилоти (БМБТТ) ва унинг тузилиши, фаолияти ҳамда унинг ҳуқуқий- институционал жиҳатлари; Ўзбекистон Республикасининг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти тизимида туризм соҳасини мувофиқлаштирувчи ягона универсал ташкилот сифатида БМБТТ билан ҳамкорлигининг асосий йўналишлари ҳуқуқий ва институционал жиҳатдан тизимлаштирилган ҳолда таҳлил этилган. Шунингдек, ташкилот ташаббуси билан Ўзбекистон ҳудудида ташкил этилган халқаро конференциялар ва уларнинг таҳлилий, ҳуқуқий асослари кўрсатилди. Хусусан, Буюк ипак йўлида Ипак йўлини ривожлантириш бўйича Самарқанд Декларацияси (1994), Туризм ва маданий меросни асраш тўғрисидаги Хива Декларацияси (1999) ҳамда Буюк ипак йўлида туризм тўғрисидаги Бухоро Декларацияси (2002) шулар жумласидандир.

Мазкур ташкилот, ўз навбатида, БМТнинг яна бир муҳим гуманитар ташкилоти ҳисобланган ЮНЕСКО билан ҳамкорлигини ва Ўзбекистон Республикасининг ҳам ушбу ташкилот доирасидаги туризмга оид ҳамкорлигини ҳисобга олиб, ушбу ташкилотнинг туризмга оид фаолиятининг ҳуқуқий асосларига ҳам тўхталиб ўтилиши лозим деб топилди.

Шунингдек, туризм соҳасида нафақат Ўзбекистоннинг, балки Марказий Осиёнинг ҳам мавжуд потенциали тадқиқ этилиб, эътибор минтақа доирасида БМБТТ билан ҳамкорликнинг ҳуқуқий-институционал томонларини ҳамда БМБТТнинг Ўзбекистондаги «Ипак йўли» офисининг фаолиятини такомиллаштиришга қаратилди.

Диссертацион тадқиқотнинг иккинчи параграфи *«Ўзбекистон Республикасининг минтақавий ташкилотлар билан туризм соҳасидаги ҳамкорлигининг ҳуқуқий асослари»* деб номланиб, унда Ўзбекистон Республикасининг ҳамкорлик алоқалари ривожланган муайян минтақавий ташкилотлар билан туризм соҳаси бўйича мавжуд амалий ҳамкорлигининг назарий ҳамда ҳуқуқий асослари ўрганилган.

Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги (МДҲ) доирасидаги ҳамкорлик, бир томондан, гуманитар ва туризм соҳасидаги шартномалар асосида, иккинчи томондан, мазкур шартномаларни амалга ошириш механизми доирасида тузилган институционал идора – Кенгаш фаолияти билан тартибга солиниши таъкидланган. Тадқиқотда улар фаолиятининг ҳадли шаклини кенгайтирган равишда, халқаро ҳуқуқий нормаларга асосланган ҳолда туризм соҳасида

самарали ҳамкорликни амалга оширишнинг ҳуқуқий ва институционал жиҳатларига эътибор қаратилди.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг Шанхай Ҳамкорлик Ташкилоти билан туризмни ривожлантириш бўйича мавжуд бўлган ҳамда лойиҳадаги шартнома ва дастурлари тадқиқ этилди. Бунда диссертант ташкилотнинг минтақалараро хусусиятидан келиб чиққан ҳолда туризм бўйича кўп томонлама ҳамкорликнинг истиқболларига урғу берди. Хусусан, ШХТга аъзо давлатлар ўртасида туризмни ривожлантиришда ташкилот доирасидаги нодавлат ташкилотлари (тур операторлар ва туристик агентликлар ассоциациялари)нинг фаолиятини ташкил этиш масаласи тадқиқ этилди.

Диссертацияда ҳар иккала ташкилот доирасида уларга аъзо давлатларнинг манфаатлари ва ҳамкорлиги истиқболларидан келиб чиққан ҳолда, туризм соҳасида махсус (эко туризм, зиёрат туризми, оилавий туризм, ёшлар туризми каби) кўп томонлама шартномалар ва «йўл харита»лари тузилишининг аҳамияти таҳлил қилинган.

Ушбу бобнинг *«Ўзбекистон Республикасида туризмни янада ривожлантиришда икки томонлама шартномаларининг аҳамияти»* деб номланган учинчи параграфи Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасидаги икки томонлама шартномаларининг амалий жиҳатларини комплекс тарзда назарий ва ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил этишга бағишланган. Тадқиқотчи томонидан мамлакатимиз иқтисодий секторида муҳим стратегик аҳамият касб этаётган туризм соҳасида икки томонлама ҳамкорликка оид шартномавий-ҳуқуқий базанинг таҳлилий жиҳатдан ёритишга ҳаракат қилинган.

Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасидаги икки томонлама шартномалар базаси йилдан - йилга ўсиб бораётганлиги диққатга сазовордир. Хусусан, 2013 йилда уларнинг сони 45 тани ташкил этган бўлса, 2018 йилда ушбу кўрсаткич умумий ҳисобда 60 тага етганлиги кўрсатилади⁷. Мазкур турдаги шартномалар таҳлили мобайнида уларнинг умумий хусусиятлари кўрсатилиб, мазкур шартномалар уларнинг мазмуни ва тартибга солиш объекти жиҳатидан икки гуруҳга ажратилди, хусусан: 1) икки томонлама шартномаларда туризм масалалари бошқа бир қатор гуманитар ҳамкорликка оид муносабатлар билан биргаликда тартибга солинган шартномалар; 2) ҳамкорликка оид шартномаларда туризм соҳаси алоҳида тарзда тартибга солинувчи Ўзбекистон Республикасининг икки томонлама шартномалари.

Шунингдек, ҳукуматлараро ва идоралараро шартномалар таҳлиliga ҳам алоҳида тўхталиб, мазкур соҳадаги икки томонлама шартномалар туризмнинг айнан қайси турдаги йўналишларини тартибга солиши белгиланди. Бу эса, ўз навбатида, мавжуд ҳамкорликнинг истиқболлари ва уларнинг ҳуқуқий жиҳатларини кўзда тутади.

⁷ Диссертантнинг Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириш давлат қўмитасида 2017-2018 йилларда амалиёт ўташи натижасида олган маълумотлари асосида.

Комплекс таҳлилни давом эттирган ҳолда, Европа Иттифоқининг ўзига хос битими ҳисобланган Шерикчилик ва Ҳамкорлик тўғрисидаги Келишув асосидаги ҳамкорликнинг ҳуқуқий асосларига тўхталиб мазкур шартноманинг туризм соҳасидаги ҳамкорлигига оид 61-моддасининг таҳлиliga эътибор қаратилди. Таҳлил асосида Ўзбекистон Республикасининг мазкур шартнома асосида олиб бораётган гуманитар соҳадаги алоқалари орасида туризм соҳасининг аҳамияти ҳамда унинг шартномавий-ҳуқуқий жиҳатларини такомиллаштириш юзасидан таклифлар ишлаб чиқилди. Шунингдек, Европа Иттифоқининг янги стратегияси тадқиқотчи фикр-мулоҳазалари ҳамда таклифлари билан мутаносиб эканлиги таъкидланди.

Диссертациянинг учинчи боби «**Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасидаги халқаро ҳамкорлигининг ҳуқуқий ҳамда институционал асосларини такомиллаштириш**» деб номланиб, у учта параграфдан иборат.

Биринчи параграф «*Туризм соҳасидаги халқаро-ҳуқуқий нормаларни Ўзбекистон Республикасининг миллий қонунчилигига имплементация қилиш масалалари*» деб номланади. Тадқиқотда бу борада, авваламбор, Ўзбекистон Республикасининг туризмни тўғридан-тўғри тартибга солувчи халқаро-ҳуқуқий нормаларга қўшилмаганлиги таъкидланади. Бу эса, ўз навбатида, мамлакатимизда мазкур соҳани ҳар томонлама халқаро стандартларга мос равишда тартибга солинишида турли номуносивликларни келтириб чиқаради. Ушбу камчиликлар қонунчиликда акс этиши диссертацияда халқаро нормалар билан таққослаган ҳолда қиёсий-ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил қилинган.

Диссертацияда БМБТТнинг 2017 йилда имзоланган «Туризм этикаси тўғрисида»ги ҳадли Конвенцияси таҳлиliga тўхталиб, ушбу норматив-ҳуқуқий акт Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси ва Туризм этикаси Кодексининг асосий тамойилларига янгича ёндашувни акс эттириши таъкидланиб, унинг Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини янада ривожлантиришдаги аҳамияти изоҳланади.

Халқаро нормалар таҳлилини давом эттириб, мамлакатимизда эко туризм соҳасини ривожлантиришда Квебек Декларациясининг аҳамияти белгиланади. Хусусан, Декларациянинг муайян нормаларини қўллаш ва амалга оширилиши Ўзбекистоннинг экологик ва агротуризм ривожини учун зарур бўлган ҳуқуқий ва ташкилий масалаларни белгилашда муносиб омил бўлиб хизмат қилишига урғу берилади.

Халқаро ҳамжамиятда туризм соҳасининг ҳуқуқий асослари такомиллашиб бораётганлигини ҳисобга олиб, БМБТТ томонидан ишлаб чиқилиб, давлатлар муҳокамасига тақдим этилган «Туристларни муҳофаза қилиш ҳамда туристик хизмат провайдерларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўғрисида»ги Конвенция лойиҳаси таҳлили тадқиқотчи томонидан келтирилди. Мазкур Конвенция туризм бўйича давлатлар ҳамкорлигини аниқлаштирилиши, бу борада давлатлар ва туристик фаолият субъектларининг долзарб масалалардаги ўзаро ҳамкорлигини тартибга солувчи «Hard Law» («Қаттиқ ҳуқуқ») характериға эга кучли ҳуқуқий асос

бўла олади. Шу боис диссертант томонидан ушбу норманинг назарий ва ҳуқуқий таҳлили алоҳида таъкидланди.

Шунингдек, тадқиқотда бугунги кунда мамлакатимиз учун долзарб бўлган – «Ногиронлиги мавжуд шахсларнинг ҳуқуқлари тўғрисида»ги халқаро Конвенцияни ратификация қилиш ҳамда унинг миллий қонунчиликка имплементация қилинишида ушбу шахсларнинг туризм билан боғлиқ ҳуқуқлари ҳақида ҳам тўхтаб ўтилган.

Диссертациянинг учинчи боби иккинчи параграфи «*Ўзбекистон Республикасида ислом зиёрат туризмнинг ҳуқуқий ва институционал асосларини такомиллаштириш*» деб номланади.

Мазкур параграфда Ўзбекистон Республикасининг шартномавий-ҳуқуқий амалиётида янги шаклланаётган зиёрат туризми («ислом зиёрат туризми» атамалари) номи билан юритилаётган туризм соҳасининг йўналишларидан бирини такомиллаштириш масаласи тадқиқот мақсадларидан келиб чиқиб, илмий-назарий, норматив-ҳуқуқий ҳамда амалий жиҳатлардан шакллантирилган.

Диссертацида Ўзбекистоннинг ислом маданияти марказларидан бири бўлган тарихий- диний туризмни ривожланиши потенциалига алоҳида урғу берибгина қолмай, балки унинг Ислом Ҳамкорлик Ташкилотининг аъзо давлатлари билан муносабатлари, ушбу ташкилот доирасида туризм соҳасида қабул қилинаётган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва уларнинг лойиҳалари тадқиқ этилади. Шунингдек, бу мавзунини муфассал таҳлил этишда туризм билан бир қаторда, ислом туризми ривожланган Осиё ва Тинч океани минтақасининг илғор давлатларидан бири – Малайзиянинг мазкур йўналишдаги ҳуқуқий ва амалий тажрибасига мурожаат этилади.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, зиёрат туризмни амалий жиҳатдан ривожлантиришда хорижий давлатларнинг тажрибасини ўрганиш ва унинг муҳим ва фойдали томонларини миллий қонунчилик ва амалиётга татбиқ этиш масаласи мамлакатда туризм соҳасини янада такомиллаштиришда муҳим омилга айланиб бораётганлиги кузатилмоқда.

Ушбу бобнинг «*Ўзбекистоннинг Жаҳон савдо ташкилотига аъзо бўлиши шароитида туризм соҳасининг истиқболлари ва хорижий давлатлар амалиётининг ҳуқуқий-институционал жиҳатлари*» деб номланган учинчи параграфи Ўзбекистон Республикасининг жаҳон ҳамжамиятига янада интеграциялашувида муҳим ўрин эгаллайдиган ва кўплаб баҳс-мунозараларга сабаб бўлаётган Жаҳон савдо ташкилотининг хизматлар савдоси соҳасидаги умумий шартномаси (GATS)ни имзолаш истиқболлари билан боғлиқ масалалар таҳлиliga бағишланади.

Маълумки, бугунги кунда Ўзбекистон Республикасининг Жаҳон савдо ташкилотига аъзо сифатида қабул қилиниши бўйича музокараларни фаоллаштириш юзасидан назарий ва амалий чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Бу эса, ўз навбатида, мазкур ташкилотга аъзолик истиқболларини ҳар томонлама таҳлил этиш заруриятини келтириб чиқаради. Тадқиқотда мазкур ташкилотга кириш орқали туризм соҳасидаги кутилиши мумкин бўлган ҳуқуқий- институционал ўзгаришлар таҳил

килинади. Бунда, авваламбор, Жаҳон савдо ташкилотининг хизматлар савдоси тўғрисидаги умумий шартномаси (GATS)нинг 1Б Иловаси мазмунини ҳамда туризм хизматлари ва уларни етказиб бериш билан боғлиқ шартномадан келиб чиқувчи давлатлар мажбуриятлари, уларга тақдим этиладиган имкониятлар ҳамда чекловлар борасида фикр юритилади.

Диссертант Жаҳон савдо ташкилотининг хизматлар савдоси тўғрисидаги умумий шартномаси (GATS) татбиқ этилаётган айрим хорижий давлатларнинг тажрибасини ўрганган ҳолда уларнинг мазкур шартномани амалга оширишида татбиқ этган чора-тадбирларини таҳлил этади. Мазкур тажрибаларнинг муайян жиҳатларини Ўзбекистон Республикасининг ушбу ташкилотга киришидан олдин олиб бориладиган музокараларда қўлланилиши мумкинлиги таъкидланади.

Шу ўринда қайд этиш жоизки, мазкур ташкилотнинг хизматлар соҳасига оид шартномасини имзолаш билан боғлиқ мураккаб иқтисодий, ҳуқуқий ва институционал масалаларни комплекс тарзда ҳал этиш зарур. Бу, ўз навбатида мазкур ташкилотга мамлакатимизнинг аъзо бўлиши юзасидан янада чуқурроқ тадқиқотлар олиб борилишига туртки бўлади.

ХУЛОСА

Туризм соҳасидаги халқаро-ҳуқуқий ҳамкорликнинг тадқиқотда назарда тутилган объектини ўрганиш, таҳлил қилиш, мақсад ва вазифаларини бажариш ҳамда Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасидаги ҳамкорликнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга оид тадқиқотлар натижасида қуйидаги хулосалар шакллантирилди:

I. Илмий-назарий хулосалар

1. Халқаро-ҳуқуқий нормалар ва илмий қарашлар таҳлиллари асосида диссертант туризм тушунчасига муаллифлик таърифини ишлаб чиқди, унга мувофиқ: «Туризм – халқаро-ҳуқуқий нормалар, икки томонлама шартномалар ва давлатларнинг миллий қонунчилиги билан тартибга солиниб, жисмоний шахс томонидан унинг одатий истиқомат қилувчи муҳитидан бошқа муҳитга трансчегаравий ҳаракатланганида ёхуд бир давлат ҳудудида амалга ошириладиган фаолият тушунилади. Муҳим омил – туристнинг мақсади иқтисодий фойда олиш (миграция ёки ишлаш) бўлмаслиги керак, мақсад – дам олиш, ўрганиш, спорт каби шахсий, маданий, маънавий ва маърифий фаолиятлар билан боғлиқ бўлиши ва бир йилдан ошмаслиги лозим».

2. Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасидаги ҳамкорлигининг шартномавий-ҳуқуқий асослари икки гуруҳга бўлиб ўрганилди. Улар: биринчи гуруҳ, туризм ва бошқа гуманитар соҳаларга оид халқаро муносабатлар тартибга солинган халқаро-ҳуқуқий шартномалар; иккинчи гуруҳ, туризм соҳасидаги ҳамкорликка оид муносабатларни тартибга солувчи шартномалар.

3. Туризм бўйича халқаро муносабатларни тартибга солувчи норма ижодкорлигининг муҳим омили халқаро конференциялар ҳисобланади. Конференцияларнинг натижалари туризмга оид халқаро муносабатларни шартномалар шаклидаги ҳуқуқий тартибга солишнинг ажралмас механизми ҳисобланиши белгиланди.

4. Туризм соҳасида халқаро ҳуқуқ нормаларини доимий тадқиқ этиш ва шаклланишда давом этаётганлигини ва уларнинг «юмшоқ ҳуқуқ» («Soft law») хусусиятини ҳисобга олган ҳолда, қуйидаги таъриф асослаб берилди: «Халқаро туризм ҳуқуқи – халқаро ҳуқуқ субъектларининг туризм соҳасидаги муносабатларини тартибга солувчи нормалар ва тамойиллар йиғиндисидан иборат халқаро ҳуқуқнинг шаклланаётган соҳаси ҳисобланади». Шунингдек, халқаро туризм ҳуқуқининг шаклланаётган махсус тамойиллари комплекс таҳлил этилди.

5. Ўзбекистонда мустақилликдан сўнг туризмнинг ҳуқуқий ҳамда институционал шаклланиши ва ривожланиши уч даврни қамраб олган ҳолда тадқиқ этилиши мақсадга мувофиқлиги асослаб берилди.

6. БМТнинг Бутунжаҳон туризм ташкилоти (БМБТТ)нинг «Туристларни муҳофаза қилиш ҳамда турист провайдерларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўғрисида»ги Конвенцияси лойиҳаси назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил этилиб, унинг давлатлар томонидан имзоланиши истиқболлари асослантирилди.

II. Халқаро ва миллий ҳуқуқий- институционал йўналишдаги тақлифлар

1. БМТнинг Бутунжаҳон туризм ташкилоти (БМБТТ)нинг Марказий Осиё минтақавий комиссиясини ташкил этиш орқали БМБТТнинг институционал тузилишини ислоҳ этиш тақлифи ишлаб чиқилди. БМБТТ Низомининг меъёрлари минтақавий комиссиялар фаолиятини тартибга солишни ўз ичига олмайди, мазкур Низомнинг 7-моддаси (5-қисм) минтақавий комиссиянинг мақомини аниқ белгиламаган. Бу эса БМБТТ билан Марказий Осиё мамлакатлари учун минтақавий комиссия ташкил этиш бўйича шартнома тузиш орқали янги ҳудудий комиссия ташкил этиш тақлифини илгари суришга асос бўлади.

2. БМБТТнинг Марказий Осиёда фаолият юритадиган янги минтақавий комиссиясини ташкил этиш учун зарур чора-тадбирларни тайёрлаш мақсадида Марказий Осиё давлатлари ҳамда БМБТТ ўртасида «Йўл харитаси»ни ишлаб чиқиш тақлиф этилди.

3. БМБТТнинг Ўзбекистондаги «Ипак йўли» офисининг фаолиятини такомиллаштириш мақсадида Марказий Осиё давлатлари билан ҳамкорликда «БМБТТнинг «Ипак йўли» офисининг фаолиятини ривожлантириш тўғрисида»ги «Йўл харитаси» ишлаб чиқиш тавсия этилди.

4. Ўзбекистон Республикаси томонидан БМБТТнинг 2017 йилда имзоланган Туризм этикаси тўғрисидаги ҳадли конвенциясини ратификация қилиш тақлифи илгари сурилди. Ҳадли конвенцияни ратификация қилиш:

-Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини янада ривожлантиришнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга хизмат қилади;

- Ўзбекистон Республикасининг туризмни ривожлантириш соҳасидаги халқаро стандартларни амалга ошириш ва туризм этикасининг бузилиши билан боғлиқ низоларнинг халқаро ҳуқуқий нормалар асосида ҳал этилишида фаол иштирок этишини таъминлайди;

- табиий ва маданий меросни туризмнинг салбий таъсиридан ҳимоя қилиш, шунингдек, туризмни ривожлантириш натижасида юзага келиши мумкин бўлган бошқа салбий оқибатларни олдини олишда халқаро-ҳуқуқий стандартларни жорий этишга асос яратади;

- туристларнинг ҳуқуқлари ва уларнинг хавфсизлигини таъминлашнинг зарур чора-тадбирларини амалга ошириш каби масалаларни ҳал қилишга хизмат қилади.

5. Ўзбекистонда экологик ва агротуризм ривожини учун зарур бўлган ҳуқуқий ва ташкилий масалаларни белгилашда экотуризм бўйича Квебек декларациясининг нормалари қўлланилиши тавсия этилади.

6. Туризм соҳасидаги ўзаро муносабатларни янада ривожлантириш мақсадида МДХ доирасида тузилган «Туризм бўйича ҳамкорлик тўғрисида»ги шартномага: туризмнинг шакллари ва турларини таснифлаш, туристлар хатарларини суғурталаш ва туристик фирмаларнинг молиявий мажбуриятлари, туризмга оид низоларни ҳал қилиш билан боғлиқ бўлган масалаларни қамраб олувчи нормалар киритилиши таклиф этилади.

7. МДХ давлатлари ва ШХТ доирасида ёшлар туризми, болалар туризми, оилавий туризм, агро ва экотуризм каби йўналишларда алоҳида кўп томонлама шартномалар имзоланиши тавсия этилади.

8. Минтақадаги туроператорларнинг юзма-юз ҳамкорлик алоқаларини ва улар ўртасидаги рақобатни ривожлантириш мақсадида ШХТга аъзо давлатлар туризм операторлари Ассоциациясининг ташкил этилиши таклиф этилади.

9. Европа Иттифоқи давлатлари ва Ўзбекистон ўртасида Шериклик ва Ҳамкорлик тўғрисидаги кенгайтирилган янги Келишувнинг лойиҳасига қуйидаги нормаларни киритиш мақсадга мувофиқлиги тавсия этилди:

- рақобатбардош ва барқарор туризм индустриясини ривожлантиришга алоҳида эътибор бериш;

- шартнома иштирокчилари ўртасидаги туристик расмийлаштиришларни либераллаштириш;

- барқарор ривожланишда туризмнинг алоҳида турлари (эко ва агротуризм, ёшлар ва болалар, оилавий туризм ҳамда бошқа соҳалар бўйича) ҳамкорликни ривожлантиришни назарда тутиш;

- Марказий Осиёда визасиз режимни ташкил этиш бўйича Европа Иттифоқига аъзо давлатларнинг амалиётини татбиқ этишга оид аниқ чора-тадбирлар ишлаб чиқиш;

- туризмни барқарор ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш мақсадида нодавлат ташкилотларининг туризм соҳасидаги минтақавий ҳамкорлигини ривожлантириш;

- Европа Иттифоқи давлатлари ва Ўзбекистон ўртасида туризмни ривожлантириш учун ЕИ билан махсус Қўмитани ташкил этиш.

10. Давлатларнинг маҳаллий шарт-шароитлари ва имкониятларидан келиб чиққан ҳолда: туризмнинг муайян турлари бўйича махсус икки томонлама шартномалар, давлатлар билан виза олишга кўмаклашиш, сайёҳларни тиббий суғурта қилиш ихтиёрийлиги тўғрисида, туристларга тиббий ёрдам кўрсатишнинг соддалаштирилган тизимини жорий этиш ҳақидаги, чет эл фуқароларига (вақтинчалик яшаш вақтида) маъмурий, суд ва бошқа ҳуқуқий тартиботни соддалаштириш бўйича чора-тадбирлар тўғрисидаги шартномалар имзоланиши тавсия этилади.

11. Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасига инвестициялар киритиш ва маданий меросини сақлашни таъминлаш мақсадида уч томонлама шартномалар Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириш давлат Қўмитаси, иккинчи томондан халқаро молиявий ва гуманитар ташкилотлар ҳамда фаолияти туризм билан боғлиқ бошқа Ўзбекистоннинг давлат ва нодавлат ташкилотлари ўртасида имзоланиши таклиф этилади.

12. Ўзбекистон Республикасининг «Туризм тўғрисида»ги Қонунига қуйидагича ўзгартиришлар киритилиши таклиф этилди:

а) БМТнинг «Барқарор ривожланиш мақсадлари»га эришишда илгари сурилган «барқарор туризм» вазифалари доирасида қонунчиликни такомиллаштириш ва унинг нормаларида акс этиши таклиф этилди;

б) туризм соҳасидаги махсус ваколатли давлат органининг мамлакатимизда туризмдан ноқонуний миграция, одамларнинг меҳнат ва бошқа турдаги эксплуатация қилиш мақсадларида фойдаланилишига қарши курашни таъминлашда иштирок этиши тўғрисидаги нормани киритиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади;

в) туристлар ва экскурсантларнинг атроф табиий муҳитга ҳамда давлат ва жамиятнинг моддий ва маънавий қадриятларига зарар етишидан огоҳлантириш орқали уларнинг хавфсизлигини кафолатланишининг миллий қонунчиликка киритилиши;

г) Ўзбекистон Республикасининг халқаро ҳуқуқнинг субъектлари билан муносабатларини аниқ белгилаб, 24-моддани қайта кўриб чиққан ҳолда, туризм соҳасидаги ваколатли давлат органининг халқаро, минтақавий ташкилотлар ҳамда икки томонлама ҳамкорлиги тўғрисида норма киритиш;

д) Қонунга «туризмнинг шакллари ва турлари» номли алоҳида модда қўшиш ва унда «экотуризм» ва «зиёрат туризми» тушунчаларини киритиш таклифлари илгари сурилди.

13. Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси томонидан «Ўзбекистонда экотуризмни ривожлантириш бўйича дастур»ни ишлаб чиқиш тавсия этилди.

14. «Ногиронлиги мавжуд шахсларнинг ҳуқуқлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни лойиҳасига «Ногиронлиги мавжуд шахслар туризми» атамасини ва мазкур шахсларнинг туристик фаолиятига оид алоҳида модда киритилиши мақсадга мувофиқ.

15. Ислом Ҳамкорлик Ташкилоти (ИХТ) ва Ўзбекистон Республикаси ўртасида зиёрат туризмини ривожлантириш бўйича Англашув Меморандумини имзолаш тавсия этилади. Мазкур шартнома асосида Ишчи гуруҳ ёки Махсус Комиссия шаклида институционал механизмнинг тузилиш таклифи илгари сурилди.

16. «Ўзбекистон Республикасида Зиёрат туризмини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ҳукумат Қарори қабул қилиниши таклифи ишлаб чиқилди.

17. Туристлик хизматлар савдосини эркинлаштиришга оид масалаларни ҳал қилиш мақсадида Жаҳон Савдо Ташкилоти (ЖСТ)нинг Хизматлар савдосига оид умумий шартномаси (GATS)га туризм хизматлари савдосига оид Илованинг аъзо давлатлар манфаатларидан келиб чиққан ҳолда ишлаб чиқилиши тавсия этилди.

18. Жаҳон савдо ташкилотига аъзо бўлишдан олдин Ўзбекистон Республикаси туризм хизматларини тартибга солиш бўйича Махсус Ҳаракатлар Дастурини ишлаб чиқиш, унда хорижий туристик компанияларини миллий бозорга киритиш ва бир қатор битимларни имзолашга оид масалаларни ҳал этилиши таклифи ишлаб чиқилди.

19. Туризмнинг алоҳида турларини (экотуризм, тиббиёт туризми ва зиёрат туризми тўғрисида) ва туристик маҳсулотнинг анъанавий ҳамда стандарт сегментларини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ишлаб чиқиш тавсия этилади.

III. Илмий-амалий тавсиялар

1. Ўзбекистон Республикаси олий ўқув юртларининг туризм, халқаро алоқалар, халқаро иқтисодий ва ҳуқуқий муносабатлар билан боғлиқ бўлган йўналишлар бўйича магистратура йўналиши ўқув жараёнига «Халқаро туризм ҳуқуқи» ўқув курсини жорий қилиш таклифи ишлаб чиқилди.

2. Ўзбекистон Республикасида барқарор туризмни ривожлантириш бўйича ЮНВТО (БМБТТ) –ЮНЕСКО–Ўзбекистон махсус амалий кўшма Дастур ишлаб чиқилиши тавсия этилди.

3. Ўзбекистон Республикасининг ЖСТга аъзо бўлиш жараёнида мамлакатнинг туризм соҳасидаги миллий қонунчилиги тўлиқ ҳисобга олиниши, туризм хизматларини тартибга солувчи ЖСТ ҳужжатлари қоидалари, шунингдек, ЖСТнинг туризм соҳасида ҳуқуқни қўллаш амалиёти ва давлатлар тажрибасига эътибор қаратилиши мақсадга мувофиқ.

4. Ўзбекистон Республикасининг туризм салоҳиятини намоён этишни янада ривожлантириш мақсадида хорижий элчихоналари таркибида Ўзбекистон Республикаси туризмни ривожлантириш давлат қўмитасининг ваколатли бўлимларини очиш таклифи ишлаб чиқилди.

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING OF THE SCIENTIFIC DEGREES
DSc.27.06.2017. Tar/Yu/I/S/24.01 AT THE UNIVERSITY OF WORLD
ECONOMY AND DIPLOMACY**

UNIVERSITY OF WORLD ECONOMY AND DIPLOMACY

USMANOVA SURAYYO BULTAKOVNA

**INTERNATIONAL-LEGAL COOPERATION OF UZBEKISTAN IN THE
SPHERE OF TOURISM DEVELOPMENT**

12.00.10 – International law

**ABSTRACT
OF DISSERTATION OF THE DOCTOR OF PHILOSOPHY (PhD) IN LEGAL SCIENCE**

TASHKENT – 2019

The theme of the doctoral dissertation (PhD) was registered at the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan with number B2017.3. PhD/Yu137.

The doctoral dissertation is prepared at the University of World Economy and Diplomacy.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, English and Russian (resume)) on the website of the Academic Council (www.uwed.uz) and information-educational portal «Ziyonet» (www.ziyonet.uz).

Scientific supervisor:

Adilkhodjaeva Surayyo Mahkamovna
Doctor of Science in Law, Professor

Official opponents:

Bobokulov Inomjon Ibragimovich
Doctor of Science in Law, Associate Professor

Eshmatova Feruza Farkhodovna
Doctor of Philosophy in Law, Associate Professor

The leading organization:

The Lawyer's Training Center under the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan

The defense of the dissertation will be held _____ «___», 2019 at _____ at the session of the Academic Council DSc.27.06.2017. Tar/Yu/I/S/24.01 at the University of World Economy and Diplomacy (Address: 100077, Tashkent city, Mustakillik str., 54). Phone: (99871) 267-67-69, fax: (998971) 267-09-00; e-mail: rektorat@uwed.uz.

The doctoral dissertation is available at the Information Resource Center of the University World of Economy and Diplomacy (registered № ___), (address: 100077, Tashkent city, Mustakillik str., 54. Phone: (99871) 267-67-69,).

Abstract of the dissertation was circulated on _____ «___», 2019.
(Registry protocol № ___ of _____ »___», 2019).

I.A.Khamedov

Chairman of the Scientific Council awarding scientific degrees, Doctor of Science in Law, Professor

D.Sh. Umarxanova

Secretary of the Scientific Council awarding scientific degrees, Doctor of Science in Law.

B.I.Ismailov

Vice chairman of the Scientific Seminar under the Scientific Council awarding scientific degrees, Doctor of Science in Law, Associate Professor

INTRODUCTION (abstract of PhD dissertation)

Actuality and the relevance of the research theme. In the 21st century, the harmonization of tourism with the achievement of the sustainable development goals in the world confirms the actuality of the legal regulation of the relations in this sphere. The first Universal “Framework Convention on Tourism Ethics” of the United Nations World Tourism Organization (UNWTO) from 2017 underlined: “to develop tourism with a view to contributing to economic development, international understanding, peace, prosperity and universal respect for, and observance of, human rights and freedoms for all without any kind of distinction”⁸. With this regard, the considerable focus has been observed on the enhancement of the legal framework of the states’ and the international organizations’ cooperation on tourism development and perfection of international-legal norms on tourists’ rights and responsibilities.

It is demanded to conduct scientific researches on acceleration of the contractual-legal regulation of cooperation to sustainably develop the tourism by the states and organizations in the world. Hence, the vital role has been emphasized on conducting the scientific researches in analyzing the legal framework of the contractual-legal cooperation, the strengthening the legal regulation of international relations in tourism, international-legal cooperation aimed at the regulation of the certain negative aspects of tourism, which affect the development of societies and the implementation of international standards into national legislation.

Important measures are being taken to ensure the participation of Uzbekistan in international tourism organizations, the development of close contractual relations with foreign countries and the perfection of national legislation in the sphere of tourism according to the international norms. In particular, it was noted that “tourism has become a strategic sector of the country’s economy”⁹ and “the development of normative-legal framework in the sphere of tourism, the implementation of international norms and standards in organization of favourable conditions for tourism development”¹⁰ identified as the important tasks of the intensive development of this field. In this context, it is important to study the basics of international-legal regulation of tourism, to implement international-legal norms and standards in the sphere of tourism, to elaborate the proposals and recommendations on further development of contractual and legal cooperation.

This dissertation research will contribute to the more effective implementation of the tasks in the “Law on international treaties of the Republic of Uzbekistan” (2019), “Law on tourism” (2019), “Action Strategy for further

⁸ Framework Convention on Tourism Ethics. Retrieved from: <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/frameworkconventionontourismethics-esdt101117.pdf> (Last seen: 08.10.2017).

⁹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2016 йил 2 декабрдаги ПФ-4861-сонли Фармони.

¹⁰ Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасининг туризмни жадал ривожлантиришга қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2019 йил 5 январдаги ПФ-5611-сонли Фармони. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 06.01.2019 й., 06/18/5611/2430-сон.

development of the Republic of Uzbekistan”, approved by the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 7, 2017, № PD-4947, the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan on “Additional measurements for accelerated development of tourism in the Republic of Uzbekistan” from January 5, 2019, №5611, the Presidential Decree №PD-5781 from August 13, 2019 on “Measurements for further development of tourism sphere in the Republic of Uzbekistan” and “Tourism development Concept in the Republic of Uzbekistan for 2019 – 2025” elaborated by the State Committee for tourism development and approved by the Presidential Decree of the Republic of Uzbekistan №5611 from January 5, 2019 and other normative-legal acts in this sphere.

Connection of the research with priority directions of the republican science-technology development.

The research was accomplished under I. The priorities of the development of the science and technology of the Republic of Uzbekistan in the spiritual-moral and cultural development of the democratic and legal society, the formation of an innovative economy.

The degree of scientific elaboration of the problem. The theoretical framework of the research has been learned by the foreign scientists as L. D’amore, Charles R. Goeldner and S.Negut¹¹. The issues of humanitarian collaboration of the subjects of international law have been researched in public international law and international business law books of foreign academicians as A.Aust, S.Subedi, M. Herdegen, Jochen von Bernstorff. Views from several foreign researches of U.Kantarchi, R. Lanquar and other scientists on the international, regional issues of tourism and particular issues on various types of tourism have been studied.

The study of the international-legal framework of collaboration in the field of tourism engaged in the works of the CIS countries’ scientists as A.Strigulina, T. Ragimov and Y.Abaydeldinov. Among the studies of the Commonwealth of Independent States, it should be emphasized the significance of I. Chebotereva's scientific research on international-legal cooperation in the sphere of tourism activities. The author researched the legal aspects of cooperation in the sphere of tourism in the framework of international and regional organizations as a complex research. This study examined the institutional and legal aspects of cooperation between various organizations, including the UNWTO, the legal issues of cooperation on tourism within the CIS and the European Union (EU).

In Uzbekistan, some aspects of the dissertation’s subject have been observed in the research works of A.Saidov, A.Muminov, and K.Alimov on international law. Moreover, legal aspects of international cooperation of the Republic of Uzbekistan in tourism are noticed in the articles of S.Adilkhodjaeva and S.Murataev. Particular issues of civil-legal regulation of tourism services providing in the Republic of Uzbekistan were researched by U.Dustov and legal regulation of

¹¹ The scientific works of the researchers are given in the list of literature of the dissertation.

hotel services in the framework of the legislation of Uzbekistan can be observed in the scientific research papers of L.Achilova.

Several aspects of tourism have been researched in the Republic of Uzbekistan¹², but there is no comprehensive complex research of the issues on international-legal regulation of tourism from the perspectives of the international affairs of the Republic of Uzbekistan, which would reflect on universal, regional and bilateral cooperation of Uzbekistan. The prospects of international-legal aspects of cooperation of Uzbekistan with international, regional organizations and states, non-governmental collaboration and implementation of international-legal standards into national legislation determine the content of this research work.

The connection of the research with scientific-research plans of higher education organization, where the dissertation was accomplished. The theme of the dissertation was included in the scientific-research plans of the University of World Economy and Diplomacy and conducted in the framework of priority directions of scientific research topics on “Mutual influences and connections of international-legal and national legal systems of the Republic of Uzbekistan”, “Improvement issues of implementation mechanism of international-legal norms into national legislation” and “Development of legal and institutional cooperation framework in the sphere of international tourism”.

The purpose of the research is to elaborate proposals and recommendations for further development of contractual and institutional international-legal cooperation of Uzbekistan in the sphere of tourism.

Furthermore, the research concretized in the following **tasks**:

to research the term “tourism” by complexly analyzing it as an object of international-legal regulation;

to define specific features based on theoretical research the formation of international-legal aspects of tourism;

to analyze the process of the evolution and improvement of the legal and institutional framework of tourism in Uzbekistan;

to develop recommendations based on the analysis of the peculiarities of the international, regional-legal cooperation and bilateral agreements of Uzbekistan;

to devise proposals on improvement of the national legislation in the sphere of tourism by analyzing the latest tendencies of the international-legal norms related to tourism;

to identify scientific and practical proposals for the development of international-legal cooperation in the sphere of tourism in the Republic of Uzbekistan based on international and foreign practice.

¹² Усманов М.Р. Ўзбекистонда туризмни ривожланишининг минтақавий хусусиятлари (Самарқанд вилояти мисолида): География фан.ном.... Дис.- Тошкент, 2005; Abdurakhmanov K.Kh. Management of tourism: Tutorial. - Jakarta: Gunadarma Publisher,2013.- P.25-26; Тураев Б. Х. Развитие организационно-экономических механизмов управление региональным туризмом.: Дис.... док.экон.наук. Ташкент,2011; Файзибаева Н.Т. Европа как один из важнейших туристических центров мира // Международные отношения: политика, экономика, право. - №4,2012: - С. 60; Гольшева Е.В. Совершенствование организации и механизма регулирования развития туризма в рыночных условиях: Дис.... канд.экон.наук. Ташкент, 2012, - С.176; Рахимова Н.Р. Особенности формирования стратегии маркетинга на рынке туристических услуг.: Дис.... канд. экон. наук,-Ташкент, 2010.

The object of the research is the system of international-legal relations that develop in the process of international cooperation of Uzbekistan in the sphere of tourism.

The subject of the research is the international treaties of the Republic of Uzbekistan in the sphere of cooperation in tourism and the main forms and directions of cooperation in this field.

Research methods. Based on the theme of the research formal-legal, comparative-legal analysis, event analysis, historical and legal interpretation methods were used in the dissertation.

Scientific novelty of the research is determined by followings:

it is proved the importance of attendance of the specially authorized state body in the sphere of tourism in ensuring the fight against the use of the tourism as an illegal migration, labor and other exploitation purposes in Uzbekistan;

considering the importance of contractual-legal cooperation of development for free movement of tourists in Central Asian countries it is proved the feasibility of establishing a unified visa regime;

it is justified to elaborate the national legislation on guaranteeing the safety of tourists and excursionists through warning from the damage to the natural environment, also to the material and spiritual values of the state and society;

based on the experience of bilateral contractual-legal cooperation of Uzbekistan in the field of tourism with foreign countries, it is proved to regulate the types and forms of tourism, moreover “environmental tourism” and “pilgrimage tourism” by the national legislation.

Practical results of the research:

the international legal meaning of the concept of “tourism” was the first research in this study in the international law science of the Republic of Uzbekistan. Thus the author’s definition of the concept of “tourism” was developed, moreover, the formation and development of international-legal aspects of tourism proved theoretically;

proposals on the implementation of international-legal norms in the field of tourism into the national legislation of the Republic of Uzbekistan were taken into account in the elaboration of the “Tourism development Concept in the Republic of Uzbekistan for 2019 – 2025” approved by the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan №-5611 dated January 5, 2019;

were taken into consideration the proposals on the organization of “Department of ecological and agro-tourism development”, “Sector of pilgrimage and archeology tourism development”, “Sector of medical tourism development” under the State Committee for tourism development of the Republic of Uzbekistan;

the recommendations in the dissertation have been implemented in elaborating the course program of “International Tourism Law” for the curriculum of Master degree directions as “International Law”, “Diplomatic and Consular Law” and “International Business Law” at the University of World Economy and Diplomacy under the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Uzbekistan.

The reliability of research results is provided by a clear set of goals and objectives, supporting scientific and theoretical conclusions of regulatory and enforcement materials, as well as the approbation of the results and conclusions in scientific, practical and teaching activity. The usage of scientific and legal sources, namely international-legal norms, national legislation of the Republic of Uzbekistan and legislation of foreign countries, official sources regarding the functioning of international universal and regional organizations, official web-sites of the Republic of Uzbekistan and foreign government web sources and formulation of references in requested form showed reliability of dissertation. The results of the research were approbated and published in several international and national editions. The topicality, practicability and the value of the research results were approved by official governmental bodies.

Scientific and practical importance of dissertation research is that it contains the analysis of various international and national sources of legal regulation on tourism, bilateral and multilateral contractual basis of Uzbekistan in the field of tourism is summarized, which can be used in the process of teaching several disciplines and courses as, “Public International Law”, “Private International Law”, “International Organizations Law”, “International Economy Law”, “International Business Law”.

The practical importance of the research work presents the perfection of the legal and institutional mechanisms of the Republic of Uzbekistan’s cooperation in the sphere of tourism.

Implementation of the research results.

The following conclusions were taken proving the implementation of the scientific results into practice of this dissertation:

proposal on the functioning of the authorized state body together with the interested ministries, departments and local authorities on ensuring the fight against the use the tourism as an illegal migration, labor and other exploitation purposes in our country was used in elaboration of the Article 35 of the “Law on tourism” in new edition (Act of the Committee of Science, Education, Culture and Sport issues of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan № 04 / 5-05-111 dated 11.11.2019). This proposal will contribute to the legal consolidation of the participation of the State Committee for Tourism Development of the Republic of Uzbekistan in the development of measures to prevent and eliminate the negative consequences of tourism;

proposal to sign the agreement on the introduction of a single visa for the Central Asian states was used to develop paragraph 37 of the “Road Map” on “Creating favorable conditions for the development of tourism potential of the Republic of Uzbekistan” approved by the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan PD-5781, dated August 13, 2019 (Act of the State Committee of the Republic of Uzbekistan for tourism development № 03-22/6632 dated 05.09.2019). The proposal will serve to provide legal support for tourists’ free movement visiting the countries which are situated in the ancient Silk Road;

the proposal on guaranteeing the safety of tourists and excursionists through warning from the damage to the natural environment, also to the material and spiritual values of the state and society was used in the development of the Law of the Republic of Uzbekistan “On tourism” in the new edition (Act of the Committee of Science, Education, Culture and Sport issues of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan № 04 / 5-05-111 dated 11.11.2019). This recommendation promotes the legal definition of the rights and safety of tourists and excursionists in Uzbekistan following international standards;

recommendations on the introduction in the national legislation the Article on “Types and Forms of tourism” in the new edition of the Law of the Republic of Uzbekistan “On tourism” on specific types and forms of tourism and “eco-tourism”, “pilgrimage tourism” were considered (Act of the Committee of Science, Education, Culture and Sport issues of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan № 04 / 5-05-111 dated 11.11.2019). These proposals will create the necessary legal framework for determining the specific types of tourism based on the experience of bilateral treaties and the legal cooperation of Uzbekistan with foreign countries.

Approbation of research results. The results of the research were approbated in 7 scientific conferences, in particular, 2 international and 5 republican scientific-practical conferences and based on international-research grant at Central Asia Program of Elliot School of international affairs at the George Washington University.

Publication of research results. The provisions of the work are reflected in 19 scientific published works, in particular, 7 in national journals recommended by the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan and 2 in foreign journals.

The structure of the dissertation consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a bibliography, and appendixes. The content of the dissertation 149 pages.

MAIN PART OF DISSERTATION

Introduction of the dissertation (in the part of annotation of Ph.D. thesis) consist of the actuality and relevance of the research theme, the relevance of the research to the main priorities of the national science and technology development, the degree of the researched issue, the relevance of the dissertation theme to the research projects of the dissertation higher education organization, aim and tasks of the research, object and subject, methods, scientific novelty and practical results of the research, reliability of research results, the scientific and practical significance of the research results, their application, the approbation of research’s results, the size and structure of the dissertation.

The first chapter of the dissertation entitled “**Formation of international-legal cooperation in the sphere of tourism**” consists of three paragraphs.

The first paragraph, *“The concept of tourism, development of its theoretical and international-legal aspects”* focused on the formation and theoretical-legal determination of the term “tourism”. After all, with the development of this sphere “tourism” and its related terms are actively being used in the system of international legal relations. This is reflected in their usage of international legal norms, national laws, and scholarly works. The term “tourism” possesses the center of these terms and the remaining concepts are formed on its basis. However, the lack of a final legal-based definition of this term creates a variety of interpretations.

The researcher draws on the definition of “tourism” and divided it into two groups - the normative-legal definitions which developed by international organizations, states and other official institutions, and concept that has been researched by scholars. It should be noted that the above-mentioned concepts are not absolute. The researcher believes that further scientific research and concepts will further enrich the content of this definition.

At the same time, the researcher emphasized the international-legal aspects of tourism, pointing to the fact that at present in the development process of modern international law the formation and appearance of international tourism law as a separate sphere or institute. It was emphasized that the process of forming it as a separate sphere is continuing. Considering analyze of existing studies and norms of tourism activity, its international public and private law aspects, and the specific principles of international tourism law on this issue. This situation has prompted extensive research on the subject.

The second paragraph is entitled *“Classification of formation the legal framework of cooperation in the sphere of tourism”*, which reviews the international norms adopted in this area as an important factor in the emergence and development of tourism in the international arena. Tourism co-operation is mainly carried out in three directions, through the conclusion of agreements between the states in order to address specific issues that arise during tourism development, and secondly, by incorporating countries into internationally recognized Conventions, as well as by implementing the basic provisions and principles of tourism into national legislation as a third dimension.

According to international-legal norms on cooperation in tourism, the researcher divided them into two groups: the first group in terms of regulating and reflecting certain aspects of tourism in the norms of international law are universal international-legal norms and tourism - a group of legal norms that are specifically regulated.

The important international-legal norms in the sphere of tourism have been classified by the researcher. Based on the research, emphasis was placed on the importance of international conferences in this sphere. Formation of international-legal cooperation in tourism was developed after the Second World War, which

was held in the form of international conferences organized by the states and international organizations, and its outcomes were reflected in international-legal acts, in the forms of Conventions, Declarations, and other norms. This leads to the improvement of international cooperation fundament in the field of tourism.

It has also been pointed out that they have the “Soft Law” character of direct action, and that almost all legal norms were accepted by the states, international and regional organizations as the subjects of international law after the discussion at intergovernmental conferences.

The third paragraph was called “*The legal and institutional regulation of tourism in Uzbekistan: emergence and prosperity*” that analyzes the process of formation and development of tourism and its legal and institutional aspects in the territory of Uzbekistan after the independence. The study of the legal and institutional bases of modern tourism and its development in the territory of the Republic of Uzbekistan has been studied by dividing into three periods: 1. The emergence of legal and institutional framework of tourism after the independence of Uzbekistan (1991-1999); 2. The second period- formation of international and national legal and institutional aspects of tourism (1999-2016) and 3. The “New Period”- for international-legal and institutional development of tourism (since 2016).

Although some of the national sources for the historical development of the sphere in Uzbekistan have been clarified¹³, the researcher conducted the pioneering analysis of the development of legal and institutional frameworks for the evolutionary development of tourism in Uzbekistan. The researcher also tries to substantiate it in logical and legal facts, using the term “New period in tourism”, which is the first in national research in this area, which is being continued in the Republic of Uzbekistan from 2016 till the present. In this context, it is determined that there are deeply thought-out economic policies and legal frameworks in the light of rapid reforms in this area. The researcher, as reviews the existing shortcomings in this regard, highlighted the importance of the state, its agencies, and the legal and physical entities operating in this sphere and of course, the scientific and practical studies in overcoming them.

The second Chapter – “**The Republic of Uzbekistan in the system of international-legal cooperation in the sphere of tourism**” consists of three paragraphs.

The first paragraph is entitled “*The peculiarities of Uzbekistan's legal and institutional collaboration within the United Nations World Tourism Organization*” where the author of the dissertation examined the UNWTO and its structure, functioning, its legal and institutional aspects. Then, the main directions

¹³ Тураев Б. Х. Развитие организационно-экономических механизмов управление региональным туризмом: Дис.... док.экон.наук. – Ташкент, 2011; Файзибаева Н.Т. Европа как один из важнейших туристических центров мира // Международные отношения: политика, экономика, право. №4.2012: - С. 60; Гольшева Е.В. Совершенствование организации и механизма регулирования развития туризма в рыночных условиях. Дисс....канд.экон.наук. - Ташкент,2012. - С.176; Рахимова Н.Р. Особенности формирования стратегия маркетинга на рынке туристических услуг: Дис.... канд.экон.наук. - Ташкент, 2010.- С.166.

of Uzbekistan's cooperation with the UNWTO were systematized in the legal and institutional context, as the only universal organization for the coordination of tourism in the United Nations system. Moreover, international conferences that were organized by the initiative of the organization and their analytical and legal frameworks had been analyzed by the researcher. Namely, the Samarkand Declaration on the Silk Road Development on the Great Silk Road (1994), the Khiva Declaration on the Safeguarding of Tourism and Cultural Heritage (1999), and the Bukhara Declaration on Tourism in the Great Silk Road (2002).

Considering the collaboration of this organization and the Republic of Uzbekistan with another important humanitarian organization as the UNESCO, as well as the legal framework of the tourism activity of this organization has also been analyzed.

Moreover, the tourism potential of not only Uzbekistan but also of the Central Asia region has been researched by focusing on the improvement of the legal and institutional aspects of cooperation with the UNWTO and perfection of its "Silk Road" office in the region.

The second paragraph of the second chapter of the research – *"The legal framework of collaboration of Uzbekistan with regional organizations in the sphere of tourism"*, examined the theoretical and legal foundations of practical cooperation between the Republic of Uzbekistan and certain regional organizations in the field of tourism.

It was emphasized that the cooperation within the Commonwealth of Independent States (CIS) is based on the one hand agreements on cooperation in humanitarian and tourism sphere, and on the other hand, the institutional body, established under the mechanism of implementation of these treaties, is regulated by the activities of the Council. The research focused on legal and institutional aspects of effective cooperation in tourism, based on international legal norms, expanding the scope of their activities.

Furthermore, the existing agreements and programs for the development of tourism have been studied between the Republic of Uzbekistan and the Shanghai Cooperation Organization. The researcher emphasized the prospects of multilateral cooperation in tourism, based on the inter-regional nature of the organization. In particular, the researcher suggested the organization the functioning of cooperation among nongovernmental touristic organizations (tour operators and tour agencies) of the SCO.

Considering the perspectives of the interests of member states and cooperation in the framework of both regional organizations, it was analyzed the meaning of conduct specific multilateral agreements (on ecotourism, pilgrimage tourism, family tourism, youth tourism, etc.) and "Road maps".

The third paragraph of the dissertation entitled: *"The significance of bilateral agreements in further development of tourism in the Republic of Uzbekistan"*, which is devoted to a comprehensive theoretical and legal analysis of bilateral collaboration in the field of tourism. The researcher seeks to cover the essence of the treaty-legal framework for bilateral cooperation in the sphere of

tourism, which is considered to be of strategic importance to the country's economic sector.

It should be noted that the bilateral treaty basis in tourism of the Republic of Uzbekistan has grown from year to year. Specifically, in 2013, the number of them was 45, and in 2018 this figure will total up to 60¹⁴. During the analysis of these types of contracts, considering their features and object of regulation were divided into two groups by the Ph.D. candidate, namely: 1. Bilateral agreements that regulate tourism issues within other humanitarian cooperation agreements; 2. Bilateral agreements of the Republic of Uzbekistan, which regulate only tourism relations in the cooperation agreements. Moreover, intergovernmental and interdepartmental agreements were also analyzed by the researcher. It has been envisaged the prospects of existing cooperation and their legal aspects.

By continuing this comprehensive analysis, the author of the dissertation drew attention to the legal basis of regional cooperation based on the Agreement of Partnership and Cooperation, which is a specific treaty of the European Union. Uzbekistan's relations with the European Union are based on the framework of the Partnership and Cooperation Agreement, signed on 29 April 1996 between the Republic of Uzbekistan and the European Community and its member states, and entered into force on 1 July 1999. Article 61 of the PCA on collaboration in the sphere of tourism was a material for analysis. Furthermore, the role of tourism in the humanitarian sphere of the country and its legal and regulatory framework were analyzed. It was also noted that the EU's new projects are in line with research findings and suggestions. Thus, the efforts of both sides are important in improving the legal and practical issues of multilateral cooperation in the region.

The third chapter of the dissertation consists of three paragraphs and entitled – **“The improvement the legal and institutional framework of international cooperation of the Republic of Uzbekistan in the sphere of tourism”**.

The first paragraph is entitled *“The issues of implementing international-legal norms in the sphere of tourism into the national legislation of the Republic of Uzbekistan”*. With this regard, the researcher noted that the Republic of Uzbekistan had not join international-legal norms that directly regulate tourism issues. It creates a variety of disparities in the country's regulation of this sector in line with international standards. It was elaborated on comparative-legal analysis of these deficiencies of the national legislation by comparing and analyzing international-legal norms.

The researcher payed attention on the analysis of the UNWTO Framework Convention on Tourism Ethics signed in 2017, by underlining that this legal act reflects a new approach to the fundamental principles of the Universal Declaration of Human Rights and the Code of Tourism Ethics, also by determining its importance in the further development of tourism in the Republic of Uzbekistan.

The Ph.D. candidate continued the analysis of international norms and defined the importance of the Quebec Declaration on eco-tourism for Uzbekistan.

¹⁴ According to the information which was learned by the researcher during her internship in the State Committee for tourism development of the Republic of Uzbekistan.

Specifically, the application and implementation of certain norms of the Declaration emphasizes that Uzbekistan is a decent factor in defining the legal and organizational issues that are required for the development of ecological and agro-tourism.

Considering the development of the legal framework in tourism, the researcher attempted to analyze the draft “Convention on protection of tourists and the rights and responsibilities of tourist service providers” developed by the UNWTO and submitted to the States for discussion. This Convention is a powerful legal framework for the determination of the cooperation in the field of tourism, and the “Hard Law” characterizing norm which would regulate the interaction between the states and the subjects of tourist activities on actual tourism issues.

The researcher also noted the actual international legal norms for the Republic of Uzbekistan – “Convention on the Rights of Persons with Disabilities”, which is planning to ratify. With this regard, it was elaborated on the consideration of the rights of persons with disabilities in tourism during the process of implementation of this Convention into the national legislation. The main focus was on analyses of visits of people with disabilities as tourists to Uzbekistan, as well as issues related to the tourism rights of such individuals and the issues that arise in the implementation of this law.

The third Chapter, paragraph II of the dissertation is entitled “*The development of legal and institutional framework of Islamic pilgrimage tourism in the Republic of Uzbekistan*”.

This paragraph is based on the scientific-theoretical, normative-legal and practical directions, based on the purpose of the research aimed at improving the type of tourism, which is being developed in the treaty-legal practice of the Republic of Uzbekistan under the name of the newly established tourism as the Islamic pilgrimage, “Ziyarah” tourism.

The researcher focused on not only the potential for the development of historical and religious tourism but also explores the relations between the Organization of Islamic Cooperation and its Member States and the normative documents and drafts adopted in the field of tourism.

Furthermore, the researcher determined the legal and practical experience of Malaysia, as one of the most Islamic tourism, “halal” tourism developed countries in Asia and the Pacific region.

It should be underlined that the study of the experience of foreign countries in the development of tourism and the introduction of its important and useful aspects in national legislation and practice will have become an important factor in further development of tourism in Uzbekistan.

The third paragraph: “*The prospects of tourism in the conditions of Uzbekistan's accession to the World Trade Organization and legal-institutional aspects of foreign countries' experience*” is devoted to the World Trade Organization's General Agreement on Trade in Services (GATS) analysis on issues related to the perspectives for signing, which plays an important role in further

integrating the Republic of Uzbekistan into the global community and contributes to many debates.

It is well known that today theoretical and practical measures are being taken to activate the negotiations on the admission of the Republic of Uzbekistan as a WTO member. This creates a need for a comprehensive analysis of the prospects of membership to this organization. The researcher analyzed the expected legal and institutional changes in tourism by joining the organization of Uzbekistan. It focuses primarily on the content of Appendix 1 B of the World Trade Organization's General Agreement on Trade Services (GATS) and the obligations and limitations of the countries involved in the agreement on tourism services and their delivery.

Ph.D. candidate examined the experience of some foreign, which joined the World Trade Organization's General Agreement on Trade in Services (GATS), which have been implemented the conditions of this agreement, and analyzed the measures which were taken into consideration by these countries. Specific aspects of these experiments are expected to be used in the negotiation procedure to be carried out before the entry of the Republic of Uzbekistan to this organization.

It should be underlined that economic, legal and institutional issues related to the signing of the contract for the services sector should be addressed in a comprehensive complex manner. With this regard, it leads to deeper research on this for Uzbekistan's membership to the organization.

CONCLUSION

The following scientifically credible conclusions were elaborated for further development of international-legal cooperation of tourism in the Republic of Uzbekistan:

I. Scientific-theoretical conclusions

1. As a result of discussion held with official international institutions and recognized international academicians, the authorial definition was developed: Tourism – is a functioning executed (fulfilled) by tourist from the moment of his trans-border or internal movement from usual environment regulated by international-legal norms, bilateral agreements and national legislation. Here at, the important factor- the motive of tourist should not be to earn economic profit (not migration, not to work), it should be connected with pleasure, entertainment, education, sport, and other aims, which are linked with personal, cultural and spiritual functioning, and not exceed a year.

2. International-legal framework on cooperation in the sphere of tourism of the Republic of Uzbekistan is researched by dividing into two groups: the first, international-legal norms, where tourism possesses one of the important places, among the regulation of several other humanitarian issues on international-legal cooperation; and the second, the agreements which regulate the relations on cooperation in the sphere of tourism.

3. The important factor of law-making in the regulation of international affairs in tourism is considered to be international conferences. It was determined that, the results of conferences are the integral mechanism of legal regulation in the form of agreements in international relations on tourism.

4. Considering continuous researches and formulation of international-legal norms in the sphere of tourism, and notwithstanding their “soft law” character, it was elaborated following definition: “International Tourism Law is that developing sphere of international law consisting of formulating international-legal norms and principles, which regulates the relations of subjects of international law in the field of tourism”. The specific principles, which determine the main aspects and directions of international tourism law have been complexly analyzed. It was decided to analyze the history and development of legal and institutional framework of tourism by dividing it into three periods after the independence.

5. It was elaborated scientific analysis of Draft Convention of the UNWTO of “Hard Law” character on the “Protection of Tourists and the rights and obligations of Tourism Service Providers”, its significance on easiness of touristic formalities in universal level. Moreover, its perspectives in the case of ratification by states.

II. Proposals on development of international and national legal-institutional framework

1. It was proposed to reform the UNWTO by establishing the UNWTO’s Regional Commission for Central Asia, which will coordinate tourism activities and sustainability in five states of the region. Considering that the norms of the UNWTO Charter does not include functioning Regional Commissions, Article 7 (Part 5) foresees the organization of Committee of (only) joined parties, which did not exactly determine the status of this Committee. This leads us to foreword suggestions on creating a new Regional Commission by signing an Agreement between the UNWTO from one side and Central Asian countries from another side to organize Regional Commission for Central Asia.

2. It is suggested to sign “Roadmap” for preparing and organizing considerable measures to maintain the functioning new Regional Commission of UNWTO for Central Asia.

3. It is proposed the elaboration the “Road map” in the framework of Central Asia countries on “Reformation the functioning of the UNWTO’s “Silk Road” office”.

4. It is suggested the ratification of the last approved Convention of the UNWTO — Framework Convention on Tourism Ethics from 2017 in the Republic of Uzbekistan. The ratification of this Convention by the Republic of Uzbekistan would effect on:

the development of the legal framework of tourism development in the Republic of Uzbekistan;

active participation of the Republic of Uzbekistan in the implementation of international standards in the field of tourism development and solving the disputes in the field of tourism ethics;

implementation of international – legal norms in the protection of natural and cultural heritage from negative impacts of tourism and prevention of other negative results, which are connected with tourism development;

implementation of requested measures on protection of tourists' rights and promotion of their safety.

5. It is recommended to participate and implement the norms of the Quebec Declaration. It will solve the crucial legal and organizational issues for eco and agro tourism development in Uzbekistan.

6. It is advised to enhance of the agreement in cooperation of tourism in the framework of the CIS from 1994 by classifying different directions and forms of tourism, regimentation of treaty relations, insurance of tourists' risks, and financial responsibilities of tour firms; and other questions, which are connected with actualization of tourism issues.

7. It is suggested to sign Memorandum of Understanding on youth tourism, child, family and agro, ecotourism between member states in the framework of the CIS and SCO.

8. Creation of the Union of the Association of tour operators of the SCO member States which will help to develop face-to-face dialogue of tour operators and competition between them would lead to progress and cooperation of tour operators in near future.

9. It is suggested to add following norms in the new enhanced version of the PCA:

- focus on strengthening development of a competitive and sustainable tourism industry;

- liberalization of touristic formalities between the participants of Agreement;

- cooperation in development of various types of tourism in a sustainable manner (development cooperation on eco and agro tourism, youth and child or family tourism etc.);

- implement the practice of European Union member states in terms of organization of visa-free regimes in Central Asia;

- partnership on regional cooperation of non-governmental organizations in the sphere of tourism to support the sustainable development of tourism (as the example of ECTAA, in the case of establishment of the Association of touristic agencies and tour operators of Central Asian countries);

- coordination of functioning special Committee for tourism development.

- to establish a new special Committee on tourism in the basis of the new enhanced Partnership and Cooperation Agreement.

11. It is proposed to sign more detailed agreements in the field of tourism depending on local terms and possibilities of the states, about the visa facilitation of formalities, about duties of the states to provide the terms of the simplified

access to the medical aid for the tourists and the qualities of rendered medical service, on health insurance and provision of medical aid to the tourists, about measures on simplification of administrative, judicial and other legal procedure concerning foreign citizens (during their temporary stay).

12. In order to increase the investments to the sphere of tourism and protect heritage it is suggested to sign tri literal agreements with the participation of the State Committee of the Republic of Uzbekistan for tourism development, international financial and humanitarian organizations and other governmental and non-governmental organizations of Uzbekistan, which functioning is connected with tourism.

13. It is proposed below Amendments for the “Law on tourism” of the Republic of Uzbekistan:

a. it is suggested to revise the Law by implementing the international standards into national legislation within the framework of the UNO’s “Sustainable Development Goals”;

b. it would be expedient to define the role of the authorized body in the sphere of tourism concerning the fight against the use of the tourism as an illegal migration, labor and other exploitation purposes in Uzbekistan.

c. to add the norm on guaranteeing the safety of tourists and excursionists through warning from the damage to the natural environment, also to the material and spiritual values of the state and society;

d. revising the Art.24 by clearly determining international cooperation and relations of the Republic of Uzbekistan with other subjects of international law, to add the norms on international, regional and bilateral cooperation of authorized governmental body;

e. it is proposed to add the Article to the new draft of Law on tourism of the Republic of Uzbekistan regarding to “forms and varieties of tourism” by including terms of “eco-tourism” and “ziyarah (pilgrimage) tourism”.

14. It is advisable to adopt special “Road map” on Development of ecotourism in Uzbekistan by the State Committee of the Republic of Uzbekistan for tourism development.

15. It is suggested while ratifying the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities and adopting the Law “On the protection of the rights of people with disabilities” of the Republic of Uzbekistan to include the appropriate norms on rights of people with disabilities in tourism.

16. It is recommended to sign special Memorandum of Understanding between the Organization of Islamic Cooperation and the Republic of Uzbekistan for the Development of Islamic pilgrimage tourism. Proposal about establishment of institutional mechanism for the realization of Memorandum of Understanding between the OIC and the Republic of Uzbekistan in the form of Working group or Special Commission.

17. It is suggested to adopt Bylaws (Decree) of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan on “Measurements for development of Ziyarah tourism conditions in the Republic of Uzbekistan”.

18. In order to solve problems related to the liberalization of trade in tourism services, it is suggested to adopt the Appendix on Tourism of the GATS under the WTO. This Appendix has an important impact on international and local regulation of this issue.

19. Before joining to the WTO the Republic of Uzbekistan should develop Special Action Program to regulate tourism services, admit foreign tourist companies to the market, and on joining a number of agreements. In particular, on the basis of governmental regulation it is advisable to elaborate an effective legislation in the sphere of tourism industry.

20. It is suggested to establish legal acts, which regulate the issues of various types of tourism (as ecotourism and Islamic pilgrimage tourism), standardization in various segments of tourism industry and tourism product.

III. Scientific-practical proposals.

1. Realization of studying the teaching course for master students - "International Tourism Law" in the academic process of the Universities of the Republic of Uzbekistan, which functioning is connected with tourism, international relations, international economic and legal relations will be considered as implementation of international tourism law in Uzbekistan.

2. It is suggested to adopt a joint program with UNWTO- UNESCO- Uzbekistan on sustainable tourism development, which deals with internationalization and implementation of international standards on sustainable tourism development in Uzbekistan. This program mainly will focus on supporting employment in the sphere of tourism, poverty alleviation and education in the sphere of tourism.

3. If Uzbekistan will join the WTO, the national legislation of the country in the sphere of tourism should be fully taken into account, so not only the provisions of the WTO documents that regulate tourism services, but also the law enforcement mechanism of the WTO and foreign countries' practice in the field of tourism as well.

4. It is proposed to organize a network of representative offices of the State Committee for tourism development of the Republic of Uzbekistan in foreign countries, where Uzbekistan possesses embassies or consulates for promotion of tourism potential and development.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc.27.06.2017. Tar/Yu/I/S/24.01
ПО ПРИСУЖДЕНИЮ УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ УНИВЕРСИТЕТЕ
МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И ДИПЛОМАТИИ**

УНИВЕРСИТЕТ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И ДИПЛОМАТИИ

УСМАНОВА СУРАЙЁ БУЛТАКОВНА

**МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН В СФЕРЕ РАЗВИТИИ ТУРИЗМА**

12.00.10 – Международное право

**АВТОРЕФЕРАТ
ДИССЕРТАЦИИ ДОКТОРА ФИЛОСОФИИ (PHD) ПО ЮРИДИЧЕСКИМ НАУКАМ**

ТАШКЕНТ – 2019

Тема диссертации (PhD) зарегистрирована в Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан за № В2017.3.PhD/Yu100.

Диссертация выполнена в Университете мировой экономики и дипломатии.

Автореферат диссертации размещен на трех языках (узбекском, английском и русском (резюме)) на веб-странице Научного совета (www.uwed.uz) и образовательной информационной сети «ZiyoNet» (www.ziynet.uz).

Научный руководитель: **Адилходжаева Сурайё Махкамовна**
доктор юридических наук, профессор

Официальные оппоненты: **Бобокулов Иномжон Ибрагимович**
доктор юридических наук, доцент
Эшматова Феруза Фархадовна
кандидат юридических наук, доцент

Ведущая организация: **Центр повышения квалификации юристов при Министерстве Юстиции Республики Узбекистан**

Защита диссертации состоится «__» _____ 2019 года в _____ часов на заседании Научного совета DSc.27.06.2017. Tar/Yu/I/S/24.01 при Университете мировой экономики и дипломатии (Адрес: 100077, г. Ташкент, ул. Мустакиллик, 54. Тел.: (99871) 267-67-69; факс: (99871) 267-09-00; e-mail: rectorat@uwed.uz)

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Университета мировой экономики и дипломатии (зарегистрирована по № ____). (Адрес: 100077, г. Ташкент, ул. Мустакиллик, 54. Тел.: (99871) 267-67-69).

Автореферат диссертации разослан «__» _____ 2019 года.
(протокол реестра № ____ от «__» _____ 2019 года).

И.А.Хамедов

Председатель научного совета по присуждению ученых степеней, д.ю.н., профессор

Д.Ш.Умарханова

Секретарь научного совета по присуждению ученых степеней, д.ю.н.

Б.И.Исмаилов

Заместитель Председатель Научного семинара при Научном совете по присуждению ученых степеней, д.ю.н., доцент

ВВЕДЕНИЕ (аннотация докторской диссертации)

Целью исследования является выработка предложений и рекомендаций по дальнейшему совершенствованию договорного и институционального международно-правового сотрудничества Республики Узбекистан в сфере туризма.

Объектом исследования является система международно-правовых отношений, складывающихся в процессе международного сотрудничества Узбекистана в сфере туризма.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

обоснована необходимость участия специального уполномоченного государственного органа в сфере туризма по противодействию использованию туризма в целях незаконной миграции, трудовой и иной эксплуатации лиц в Узбекистане;

доказана целесообразность создания единого визового режима в странах Центральной Азии в целях свободного передвижения туристов в рамках развития договорно-правового сотрудничества стран региона;

обосновано внесение в национальное законодательство норм, предупреждающих ущерб окружающей среде, материальным и духовным ценностям государства и общества, а также гарантирующих безопасность туристов и экскурсантов;

обосновано необходимость правового регулирования в национальном законодательстве виды и формы туризма, в том числе основываясь на опыт двустороннего договорно-правового сотрудничества Республики Узбекистан с зарубежными странами в сфере туризма, таких форм туризма, как «экологический туризм» и «паломнический туризм».

Внедрение результатов исследования. Результаты исследования были использованы в следующем:

предложение о функционировании уполномоченного государственного органа совместно с заинтересованными министерствами, ведомствами и местными органами власти по обеспечению борьбы с использованием туризма в качестве незаконной миграции, трудовых и других целей эксплуатации было использовано при разработке статьи 35 «Закон о туризме» в новой редакции (Акт Комитета по науке, образованию, культуре и спорта Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан № 04 / 5-05-111 от 11.11.2019). Данное предложение будет способствовать юридической консолидации участия Государственного комитета по развитию туризма Республики Узбекистан в разработке мер по предупреждению и ликвидации негативных последствий туризма;

предложение о подписании соглашения о введении единой визы для государств Центральной Азии было использовано для разработки пункта 37 «Дорожной карты» о «Создание благоприятных условий для развития туристического потенциала Республики Узбекистан», утвержденного Указом Президента Республики Узбекистан УП-5781 от 13 августа 2019 года (Акт

Государственного комитета Республики Узбекистан по развитию туризма № 03-22 / 6632 от 05.09.2019). Предложение послужит на обеспечение правовой обоснование для свободного передвижения туристов, посещающих страны находящийся на историческом Шелковой пути;

предложение по обеспечению безопасности туристов и экскурсантов путем предупреждения от нанесения ущерба природной среде, а также материальным и духовным ценностям государства и общества было использовано при разработке Закона Республики Узбекистан «О туризме» в новой редакции (Акт Комитета по науке, образованию, культуре и спорта Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан № 04 / 5-05-111 от 11.11.2019). Данная рекомендация способствует законодательному определению прав и безопасности туристов и экскурсантов в Узбекистане в соответствии с международными стандартами;

предложения по включению в национальное законодательство статьи «виды и формы туризма» в новой редакции Закона Республики Узбекистан «О туризме», об отдельных видах и формах туризма как «экотуризм», «паломнический туризм» (Акт Комитета по науке, образованию, культуре и спорта Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан № 04 / 5-05-111 от 11.11.2019). Данные предложения создадут необходимую правовую базу для определения конкретных видов туризма на основе опыта двусторонних договоров и правового сотрудничества Республики Узбекистан с зарубежными странами.

Объем и структура диссертации. Структура диссертации состоит из введения, трех глав, девяти параграфов, заключения, списка использованной литературы и приложений. Объем диссертации составляет 149 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED WORKS

I бўлим (часть I; part I)

1. Usmanova S.B. International tourism-as a factor of providing peace in the world: legal aspects // Фалсафа ва ҳуқуқ журнали. Тошкент, 2017. №1.– Б.82-88. (12.00.10; №13).

2. Усманова С.Б. Туризм и права человека в Узбекистане: обзор международно правовых норм // Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари. Тошкент, 2017. №3. – Б.66-69. (12.00.10; №5).

3. Усманова С.Б. Шанхай Ҳамкорлик Ташкилотининг Марказий Осиё минтақасида атроф мухитни муҳофаза этишда тутган ўрни // Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академиясининг ахборотномаси. – Тошкент, 2017. №1.– Б.72-75. (12.00.10; №12).

4. Usmanova S.B. Regional Cooperation of Uzbekistan for tourism development: Cases of CIS and SCO // “Aralik” December 2018 2 (2) (Journal of Regional Studies). –P.195-217. (№ 15).

5. Usmanova S.B. Improvement of international-legal cooperation of Uzbekistan for development of tourism // Review of law sciences (Юридик Фанлар Ахборотномаси). Тошкент, 2018. №2.– Б.54-57. (12.00.10; №20).

6. Usmanova S.B. The role of bilateral agreements for development of international tourism in the Republic of Uzbekistan// Journal of law research (Ҳуқуқий тадқиқотлар электрон журнали). Тошкент, 2018. №1.– Б.98-103. (12.00.10; №19).

7. Usmanova S.B. Prospects of Intensive Institutional Cooperation in Tourism Development in Central Asia: The Case of Uzbekistan // “Journal of Tourismology” 4(1) / 2018. (№ 25).

8. Usmanova S.B. Development of Ziyarah tourism in the Republic of Uzbekistan within the Organization of Islamic Cooperation. // Review of law sciences (Юридик Фанлар Ахборотномаси). Тошкент, 2019/01– P.67-73. (12.00.10; №20).

9. Usmanova S.B. Implementation of international legal norms – as a factor of integration of Uzbekistan for sustainable tourism development. // International relations (Халқаро муносабатлар). Тошкент, 2019/01– P.39-50. (12.00.10; №4).

II бўлим (часть II; part II)

10. Usmanova S.B. International-legal cooperation of the Republic of Uzbekistan with European countries on development of tourism / “Front-rank international experience of development of tourism business and prospects of its

use in Uzbekistan” мавзусидаги халқаро илмий амалий анжуман материаллари тўплами, Тошкент, 2017. – Б.279-282.

11. Усманова С.Б. Договорно-правовое сотрудничество Республики Узбекистан в рамках СНГ: в примере рынка туристических услуг / «Ташқи иқтисодий фаолиятнинг ҳуқуқий кафолатлари» мавзусида республика илмий амалий конференцияси тўплами. Т.: ТДЮУ нашриёти, 2017.– С.123-126.

12. Усманова С.Б. Международно-правовое регулирование туризма в рамках ШОС. /«Уч авлод учрашуви» республика илмий амалий конференцияси тўплами, Т.: ТДЮУ нашриёти, 2017. – С.34-36.

13. Адилходжаева С.М., Усманова С.Б. Договорно-правовое сотрудничество Республики Узбекистан в рамках СНГ: на примере рынка туристических услуг//Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик суди Ахборотномаси. Тошкент, 2017. №9.– Б.38-42. (12.00.10; №3).

14. Usmanova S.B. Promoting peace through tourism: legal aspects / “Ҳозирги замон халқаро муносабатларининг долзарб масалалари: сиёсат, иқтисодиёт ва ҳуқуқ» мавзусидаги ёш олимларнинг VI Республика илмий амалий анжумани материаллари тўплами, Т.: ЖИДУ, 2017. – Р.25-28.

15. Usmanova S.B. Legal review of international tourism development in maintaining peace// “European studies”. №9 (2017) – Р.31-45.

16. Usmanova S.B. Prospects of intensive institutional cooperation on tourism development in Central Asia / “15th KIMEP International Research Conference: The Silk Road and the Tourism and Hospitality Industries”. – Almaty, Kazakhstan, 2018. – Р.122-128.

17. Усманова С.Б. Роль Конституции Республики Узбекистан и международно-правовых норм в сфере обеспечения прав и свобод туристов / Материалы республиканской научно-практической конференции «Конституция Республики Узбекистан и международное право» 18 ноября 2017 года. – Т.: УМЭД, 2018. – С.145-149.

18. Usmanova S.B. Legal issues of development institutional cooperation in the field of tourism in Uzbekistan / «Халқаро ҳуқуқнинг долзарб муаммолари: назария ва амалиёт» мавзусидаги IX аънавий республика илмий-амалий конференция материаллари. – Т.: ЖИДУ, 2018. – Р.106-110.

19. Usmanova S.B. Ziyarah tourism as a new linkage for tourism development in Uzbekistan. / “New voices from Uzbekistan 2019”. The Institute for European, Russian and Eurasian studies. – The USA: The George Washington University, 2019. - P.31-41.